

KARELIA AMATTIKORKEAKOULU
Matkailun koulutusohjelma

Janne Härkönen

TUOTTEISTAMISEN NÄKÖKULMA ULKOILUREITTIIEN JA
VIRKISTYSALUEIDEN KEHITTÄMISEEN - ESIMERKKEINÄ
POHJOIS – KARJALA JA SKOTLANTI

Opinnäytetyö
Tammikuu 2013

 Karelia AMMATTIKORKEAKOULU	OPINNÄYTETYÖ Tammikuu 2013 Matkailun koulutusohjelma Länsikatu 15 80200 JOENSUU p. 050 311 6310
Tekijä Janne Härkönen	
Nimeke Tuotteistamisen näkökulma ulkoilureittien ja virkistysalueiden kehittämiseen – esimerkkeinä Pohjois-Karjala ja Skotlanti.	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä tuotiin esille tapoja, joilla pyritään kehittämään Pohjois-Karjalan virkistysreitistölle uusi ylläpitomalli. Uusia tapoja rahoitukseen ja käytännön ylläpito työhön etsittiin Skotlannissa toimivilta virkistysalueiden ylläpitotahoilta. Työssä esitellään kotimaisten virkistysalueyhdistysten sekä Scottish National trustin ja Stirling councilin toimintaa. Virkistysreitistöä käsiteltiin työssä matkailu- ja palvelutuotteen näkökulmasta.</p> <p>Virkistysalueyhdistysten ja valittujen Skotlannin tahojen toiminnassa keskitytään rahoitukseen ja ylläpitotoiminnan käytännön toteutukseen. Selvitettävänä oli, miten virkistysalueyhdistykset rahoittavat toimintaansa ja miten tätä voisi kehittää.</p> <p>Selkeänä erona kotimaisten virkistysalueyhdistysten ja Skotlannin tahojen rahoituksessa ovat lahjoitukset. Scottish national trust saa erisuuruisia lahjoituksia ja varat menevät virkistysalueiden ja reittien ylläpitoon. Skotlannissa esiin tuli vahvasti myös vapaaehtoisuus. Virkistysalueiden ja reittien käyttäjät tekevät vapaaehtoistyönä reitistön ylläpitotoimenpiteitä.</p>	
Kieli suomi	Sivuja 47 Liitteet Liitesivumäärä
Asiasanat luontomatkailu, virkistysreitistö, luonnon virkistyskäyttö, ylläpito	

 Karelia UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Thesis January 2013 Degree Programme in Tourism Länsikatu 15 FIN 80200 JOENSUU FINLAND tel. 050 311 6310
Author Janne Härkönen	
Title Development of Recreational Trails and Areas – Productisation Examples North Karelia and Scotland.	
Abstract <p>This thesis points out ways to develop a new maintenance procedure for recreational trails in North Karelia. Financing and practical maintenance procedures were sought after from the trusts taking care of recreational trails in Scotland. This thesis introduces actions of Finnish recreational area trusts, the Scottish National Trust and the Stirling Council. Recreational trails were considered from the point of view of travel and tourism product.</p> <p>The focus in analysing recreational area trusts in Finland and chosen Scottish trusts is in financing and in the execution of the maintenance procedures. This thesis explains how the recreational area trusts fund their operations and how the funding procedures could be developed in the future.</p> <p>The major difference in financing between the Finnish and Scottish trusts is donations. The Scottish National Trust receives many donations which are used for maintenance of recreational trails and areas. Users of recreational trails in Scotland also do maintenance on a voluntary basis.</p>	
Language Finnish	Pages 47 Appendices Pages of appendices
Keywords nature-based tourism, recreational trails, recreational use of nature, maintenance	

Sisältö

1 Johdanto	0
2 Opinnäytetyön taustaa ja viitekehys.....	1
3 Luontomatkailu.....	2
3.1 Luontomatkailu käsitteenä	2
3.2 Luonnon virkistyskäyttö	3
3.3 Luontomatkailun muodot	4
3.4 Tilastoja Pohjois-Karjalasta	5
4 Ulkoilureitit	8
4.1 Ulkoilureitin määritelmä	8
4.2 Reittijaottelu ja reittityypit.....	8
4.3 Erilaisia reittejä	11
5 Reitistö palvelutuotteena.....	14
5.1 Matkailutuote palveluna.....	14
5.1.1 Ydinpalvelu.....	14
5.1.2 Avustavat palvelut ja tukipalvelut.....	15
5.1.3 Lisäpalvelut	16
5.1.4 Palvelujärjestelmä	17
5.2 Reitistömatkailutuote	18
5.2.1 Käytännön esimerkkejä: Reitistömatkailutuotteen rakentuminen	20
5.3 Reitistö laajennetun tuotteen näkökulmasta	21
5.4 Reitistöstä palvelutuote	23
6 Tutkimusmenetelmä ja tiedonkeruu	27
7 Virkistysalueyhdistykset	27
7.1 Toiminnan tarkoitus	27
7.2 Hallinto	28
7.3 Rahoitus	29
7.4 Virkistysalueiden ja reittien ylläpito	31
7.5 Case Pohjois-Karjala.....	31
8 Skotlanti	33
8.1 National trust for Scotland	33
8.1.1 Hallinto	34
8.1.2 Rahoitus	36
8.1.3 Toiminta ja ylläpito.....	37
8.2 Stirling council	38
8.2.1 Toiminta ja ylläpito.....	39
9 Yhteenveto ja pohdinta	41
Lähteet.....	45

1 Johdanto

Opinnäytetyöni käsittelee virkistysalueiden ja reittien ylläpitoa. Suomessa virkistysalueiden ylläpidon organisoinnista vastaavia tahoja ovat virkistysalue- ja reitistöyhdistykset. Muita tahoja ovat muun muassa kyläyhdistykset ja pooli-muotoiset tahot. Valtion alueiden ylläpidosta vastaa Metsähallitus. Pohjois-Karjalassa on perustettu paljon ulkoilu- ja virkistysreittejä, joiden ylläpito on tullut ongelmaksi. Esittelen opinnäytetyössäni kaksi Skotlannissa toimivaa ylläpitotahoa. Selvitän, miten ne toteuttavat ylläpitotoimintaa, ja tuon esille tapoja, joita voitaisiin hyödyntää myös Suomessa ja erityisesti Pohjois-Karjalassa. Virkistysalueita ja reittejä on paljon matkailukeskittymien läheisyydessä. Luontomatkailu liittyy oleellisesti reitteihin ja näin ollen myös ylläpitoon. Tuon työssäni esille matkailullista näkökulmaa koska se on tärkeä tekijä reitistön tuotteistamisen kannalta.

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on Reiteistä Traileiksi – Karjalan kierros luontomatkailun suuntaajana -hanke. Hanke keskittyy Pohjois-Karjalan virkistysreitistön ja luontomatkailun kehittämiseen. Kehittämistoiminnan painopiste on vaellukseen, pyöräilyyn, melontaan, veneilyyn sekä moottori-kelkkailuun liittyvissä reiteissä ja ajourissa. Lisäksi kehittämissuunnittelussa on otettu huomioon reitistön monipuolisuuden ja monikäyttöisyyden tavoittelemiseksi maastopyöräily-, koiravaljakko-, ratsastus-, hiihtovaellus-, lumikenkäily- sekä mönkijäreitit. Hankkeen tavoitteena on kehittää toimintamalli virkistysreitiverkoston ylläpitämiseen. Tarkoitus on myös selvittää niin sanotut kärkireitit joille tehdään kehittämis- ja ylläpitosuunnitelmat. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda kansainvälistä ja matkailullista näkökulmaa reitistön ylläpitoon.

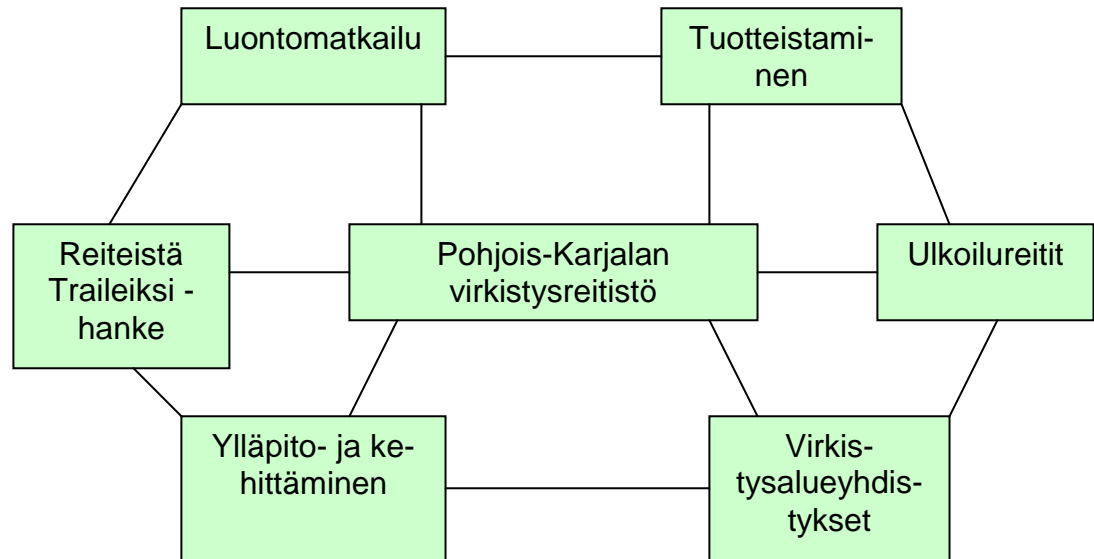
Hankkeen toimeksiantona on tehty kaksi muutakin opinnäytetyötä. Katri Heinosen ja Tiina Juvosen Herajärven kierroksen kävijätutkimus sekä Joonas Härkösen Poh-

jois-Karjalan ulkoilureitistön kävijäkysely. Internetkyselynä toteutettuun käyttäjäkyselyyn pystyi osallistumaan syksyllä 2011. Kyselyssä kerättiin tietoa ja käyttäjien mielipiteitä Pohjois-Karjalan virkistysalueista ja -reiteistä. Työskentelin hankkeessa projektityöntekijänä kesällä 2011. Työ oli mielenkiintoista ja haastavaa. Minulle oli luontaista jatkaa työtäni hankkeen parissa opinnäytetyön merkeissä. Luonto on aina kiinnostanut minua ja haluan olla mukana kehittämässä Pohjois-Karjalaa ja sen virkistysreitistöä, luontomatkailun tulevaisuuden edelläkävijäksi.

2 Opinnäytetyön taustaa ja viitekehys

Pohjois-Karjalan virkistysreitistöä tulisi kehittää. Reittejä on tarpeeksi mutta niitä ei ole pystytty pitämään kunnossa. Virkistysreitistö palvelee maakunnan väestöä sekä matkailijoita. Pohjois-Karjalassa reittien ylläpitovastuu on pääasiassa kunnilla. Tämä on osittain aiheuttanut sen, että reitistö ei ole pysynyt ehjänä kokonaisuutena vaan osa reiteistä on huonossa kunnossa. Reitistölle pitäisi saada yksi ylläpidosta vastaava taho. Kehittämisessä tulisi huomioida myös tuotteistamisen näkökulma. Reitistön ympärillä pitäisi olla palveluita. Reitistöä tulisi käsitellä palvelu- ja matkailutuotteen näkökulmasta.

Viitekehyksellä on tarkoitus selkeyttää opinnäytetyössä käsiteltäviä eri osa-alueita. (kuvio 1.) Tuon työssäni esille virkistysreitistöön liittyviä käsitteitä kuten luontomatkailu ja ulkoilureitti. Tuotteistamisen näkökulmasta käsitelen virkistysreitistöä palvelu- ja matkailutuotteena. Tutkin työssäni kotimaisten virkistysalueyhdistysten toimintaa ja rahoitusta. Vertailen kotimaisten yhdistysten sekä valittujen ulkomaisien National trust for Scotlandin ja Stirling councilin toimintaa. Selvitän onko valittujen ulkomaisien kohteiden toiminnasta sovellettavissa käytäntöjä kotimaiseen ja erityisesti Pohjois-Karjalan virkistysalueiden ja reitistön ylläpito toimintaan.

Kuvio 1. Opinnäytetyön viitekehys

3 Luontomatkailu

3.1 Luontomatkailu käsitteenä

Luontomatkailua on käsitteenä määritelty monella tavalla. Jotkut katsovat luontomatkailun käsittävän kaiken vapaa-ajanvieton joka tehdään luonnossa. Toiset määrittelevät sen matkailuksi joka tapahtuu luonnonympäristössä lihasvoimaa käyttäen, jossa noudatetaan kestävä kehityksen mukaisen matkailun periaatteita, jotta luontoa ei rasitettaisi liikaa. Tästä näkökulmasta luontomatkailu käsitteenä sisältää matkailijan, luontomatkailuyrittäjän, luontomatkailutuotteet sekä kohteen eli luontoympäristön. (Hemmi 1995, 158.) Kauppi (1996, 3) luonnehtii luontomatkailua seu-

raavasti: Luontomatkailulla tarkoitetaan matkailua, joka hyödyntää luonnon tarjoamia harrastusmahdollisuuksia, joko omatoimisin tai valmiiksi tuotteistettuina palveluina. Valkaman (1997, 98–99) mukaan luontomatkailu on matkustamista luontoon, joko omatoimisesti tai ohjatusti. Olennaisinta kuitenkin on lihasvoimiin tai luonnonvoimiin perustuva liikkuminen luonnossa. Matkailijalle elämys muodostuu luonnossa liikkumisesta, luonnon vaikutuksesta sekä kasvillisuuden, eläinten ja luonnon olojen tarkkailusta.

3.2 Luonnon virkistyskäyttö

Virkistäytymisellä voidaan tarkoittaa yleisesti kaikkea vapaa-ajan toimintaa. Käsitteellisesti virkistäytymisellä on alun perin tarkoitettu toimintaa, joka uudistaa kehoa ja mieltä. Yleisesti virkistäytymistä voidaan jakaa ulkoiluun ja sisätiloissa tapahtuvaan virkistäytymiseen. (Järviluoma, Saarinen & Vasama 1995.) Ulkoilulla tarkoitetaan yleisesti ulkona ja luonnossa tapahtuvaa vapaa-ajan liikkumista, kuten patikointia, hiihtoa, lumikenkäilyä, pyöräilyä tai veneilyä. Luonnossa virkistäytymistä on vaikeaa laittaa tiettyyn kategoriaan, koska sillä voidaan tarkoittaa niin montaa eri aktiviteettia. Edellä mainittujen lisäksi yhtäläillä virkistäytymiseksi voidaan luetella esimerkiksi marjanpaiminta, sienestys tai telttailu.

Virkistäytyminen on yleensä ulkona ja luonnossa tapahtuvaa tekemistä. Virkistäytyminen ja luontomatkailu ovat lähellä toisiaan. Käsitteellisesti ne sisältävät samoja aktiviteetteja. Sama aktiviteetti voi olla toiselle lähivirkistäytymistä, jota tehdään kodin läheisyydessä, kun toiselle se on luontomatkailua. Virkistäytymisen voi erottaa luontomatkailuksi matkustaminen. Joku voi asua aivan patikkapolkujen läheisyydessä, kun toinen matkustaa patikoimaan samoille poluille toiselta puolen Suomea.

3.3 Luontomatkailun muodot

Olen käsitellyt luontomatkailua ja virkistäytymistä käsitteenä. Molemmat sisältävät samoja aktiviteetteja. Luontomatkailun kohdalla puhutaan luontomatkailuaktiviteeteista. Hemmi määrittelee luontomatkailuaktiviteetin seuraavasti: Luontomatkailuaktiviteetteihin luetaan kuuluviksi sellaiset kotipaikkakunnan ulkopuolella aidossa luonnonympäristössä ja muokatussa luonnonympäristössä toteutettavat toiminnot, jotka tapahtuvat lihasvoimin ilman merkittäviä teknisiä ja energiaa kuluttavia apuvälineitä. Tällä määrittelyllä lihasvoiman tuottaja voi olla matkailija itse tai luonnossa vetoeläimenä käytetty eläin. (Hemmi 1995, 231.) Tämä luontomatkailuaktiviteetin määrittely ei ole mielestäni nykyaikana täysin yksiselitteinen eikä pätevä. Luontomatkailuun liittyy useasti moottorikäyttöiset ajoneuvot, kuten, moottorikelkat ja mönkijät. Moottorikelkoilla ja mönkijöillä liikutaan luonnossa niille tehdyillä urilla, omatoimisesti ja ohjatusti. Luontomatkailuaktiviteetteja on myös luokiteltu luontoliikunta-aktiviteeteiksi, luonnonharrastusaktiviteeteiksi ja muiksi aktiviteeteiksi (Hemmi 1995, 231).

Tässä opinnäytetyössä ei ole tarpeellista laittaa luontomatkailuaktiviteetteja eri kategorioihin. Ihmiset harrastavat luonnossa erilaisia aktiviteetteja, jotka perustuvat useasti omiin harrastuksiin tai kiinnostuksen kohteisiin. Toisille nämä aktiviteetit ovat virkistäytymistä ja toisille luontomatkailua. Kesäaikana suosittuja aktiviteetteja ovat esimerkiksi vaellus ja eräretkeily, pyöräily, maastopyöräily, melonta, veneily, koskenlasku, kalastus ja lintuharrastus. Talviaikana suosittuja ovat esimerkiksi hiihto, lumikenkäily, retkiluistelu, moottorikelkkailu, koiravaljakkoajelu ja pilkkiminen. (Sievänen & Neuvonen 2011.)

Ohjelmapalveluille on olemassa monta eri määritystä. Niillä tarkoitetaan yleensä matkailupalvelun toiminnallista osaa. Ohjelmapalvelut ovat useasti jotakin aktiviteetteja ja ne voivat toimia vetovoimatekijöinä kun asiakas valitsee matkakohdettaan. (Verhelä & Lackman 2003, 16.) Ohjelmapalveluihin on liitetty useasti myös tukipalveluja kuten ruoka- ja majoituspalveluja. Tässä tutkimuksessa on olennaista

keskittyä luontomatkailun ohjelmapalveluihin. Luontomatkailun ohjelmapalveluissa pääasiana on luontoelämyksen kokeminen. Siihen liittyy liikkuminen luonnossa lihasvoiman tai luonnonvoiman avulla. Esimerkkeinä mainittakoon ohjatut ja opastetut vaellukset, hiihtovaellukset, lumikenkäily ja eläinten tarkkailu. Opastettuihin retkiin sisältyy yleensä luonnon tarkkailua. Siinä kokemus perustuu enemmän itse luontoon kuin matkailijan omaan liikkumiseen.

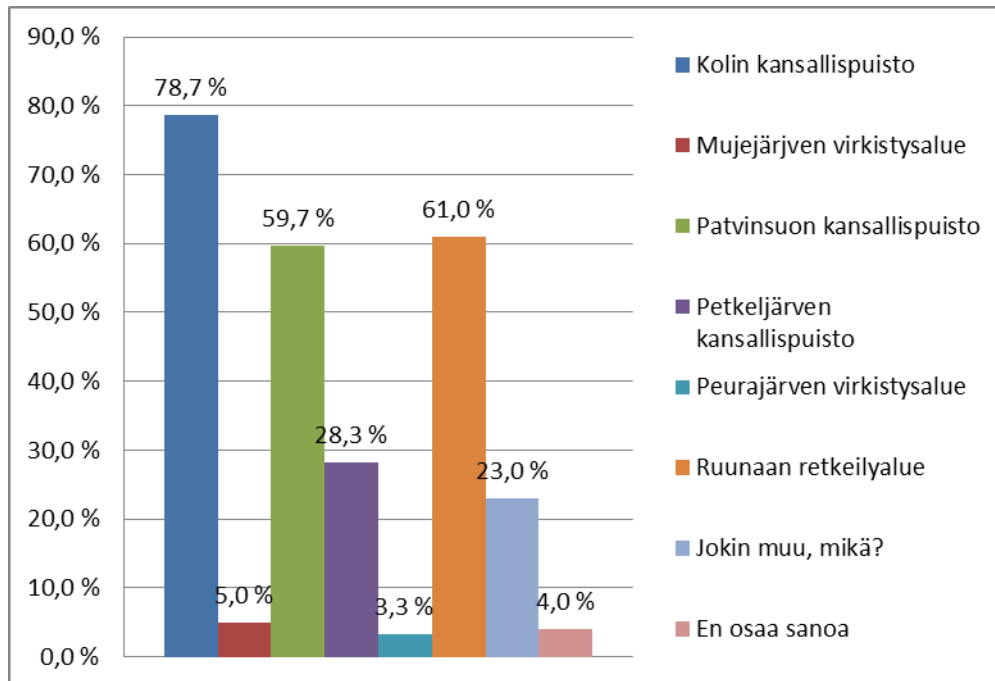
Metsästys- ja kalastusmatkailu voidaan myös laskea luontomatkailuksi. Metsästystä ei pidetä eläinten tappamisen vuoksi kestävän matkailun ajatusten mukaisena. Se on kuitenkin suosittu matkailumuoto esimerkiksi Pohjois-Suomessa. Vesiretkeily eri muotoineen voidaan myös laskea luontomatkailuksi. Vesiretkeilyä voidaan myös pitää liikuntamatkailuina urheilullisuuden vuoksi. Se perustuu kuitenkin luontoon, ja ohjelmapalvelu yrityksillä on tarjonnassaan muun muassa melontaa ja koskenlaskua. (Verhelä & Lackman 1995, 98–99.) Yhteisenä tekijänä erilaisille ohjelmapalveluille ja ohjatuille aktiviteeteille luonnossa voidaan pitää sitä, että ne tapahtuvat ulkona.

3.4 Tilastoja Pohjois-Karjalasta

Käsiteltiinpä luontomatkailua maksuttomana vapaa-ajan harrastuksena tai matkailupalveluna, sillä on kysyntää. Suosittuja luontomatkailukohteita ovat valtion ylläpitämät virkistysalueet ja niiden läheisyydessä kulkevat reitit. Kaupunkien läheisyydessä kulkee paljon lähiliikunta ja virkistysreiteiksi soveltuvia reittejä. Talvella 2011 tehtiin kävijäkysely Pohjois-Karjalan virkistysreitistö- ja luontomatkailukohteista. Kysely toteutettiin internetkyselynä, johon pystyi vastaamaan vaellus.info sivustolla.

Kysely on osa Reiteistä Traileiksi – Karjalan kierros luontomatkailunsuuntaajana -hanketta. Kyselyyn osallistui noin 300 vastaajaa, joista suurin osa oli kotoisin Pohjois-Karjalasta, noin 80 %. Muualta kuin Pohjois-Karjalasta kotoisin olevia vastan- neita oli noin 20 %, joista valtaosa pääkaupunkiseudulta. (Härkönen 2012.). Kyse-

lyn perusteella Pohjois-Karjalan kiinnostavimpia luontomatkailukohteita ovat Kolin kansallispuisto, noin 79 %, Ruunaan retkeilyalue noin, 61 %, Patvinsuon kansallispuisto, noin 59 % sekä Petkeljärven kansallispuisto, noin 30 % vastanneista. (Härkönen 2012; kuva 1.)

Kuva 1. Pohjois-Karjalan kiinnostavimmat luontomatkailukohteet 2011 (Härkönen 2012).

Vertailun vuoksi metsähallituksen vuoden 2010 tilastojen perusteella Pohjois-Karjalan vetovoimaisimmat luontomatkailukohteet kävijäseurannan mukaan ovat (Metsähallitus 2011; taulukko 1.): Kolin kansallispuisto 138 500, Ruunaan retkeilyalue 88 000, Petkeljärven kansallispuisto 20 500 sekä Patvinsuon kansallispuisto 12 000 kävijää. Metsähallituksen tilastot perustuvat ASTA- asiakastietojärjestelmään.

Taulukko 1. Pohjois-Karjalan vetovoimaisimmat luontomatkailukohteet 2010 (Metsähallitus 2011).

Kohde	Käyntimäärä
Kolin kansallispuisto	138 500
Ruunaan retkeilyalue	88 000
Petkeljärven kansallispuisto	20 500
Patvinsuon kansallispuisto	12 000

Uudessa käyttäjäkyselyssä selvitettiin myös kävijöiden aktiivisuutta. Suurin osa vastanneista oli käynyt viimeisen vuoden aikana Pohjois-Karjalan virkistysreitistöllä ja luontomatkailukohteissa 3 – 5 kertaa. Suurin osa kävijöistä ei yöpynyt käyntikerrallaan. Vastanneista noin 35 % yöpyi retkellään 1 – 2 yötä. Vastanneista noin 39 % yöpyi maksullisessa majoituksessa ja vajaat 39 % maksuttomassa. Valtaosa vastanneista piti itseään keskivertokävijänä virkistysreiteotistöillä ja luontomatkailukohteissa. Aktiivikävijöitä oli noin 36 % ja satunnaisia kävijöitä noin 20 %. (Härkönen 2012).

Matkailunedistämiskeskus teki vuonna 2010 kansainvälisen luontomatkailututkimuksen. Kohderyhmään kuuluivat Saksassa, Ranskassa, Hollannissa, Iso-Britanniassa ja Venäjällä asuvat henkilöt, joiden harrastuksiin kuuluivat: vaellus, melonta, kalastus, pyöräily sekä lintujen ja eläinten katselu luonnossa. Suomea pidettiin hyvänä kohteena erityisesti melonta- ja kalastusharrastukseen. Turvallisuus nousi myös tärkeäksi tekijäksi luontomatkailukohtetta valittaessa ja Suomea pidettiin myös turvallisena kohteena. Valtaosa suomessa käyneistä voisi tai on jo suositellut suomea kohteena ystävilleen ja tuttavilleen. Kalastus oli erityisesti Venäläisten suosiossa. Venäläisten matkailijoiden määrä suomessa ja erityisesti Pohjois-Karjalassa on melko runsasta. Luontomatkailutuotteisiin ja erityisesti melonta- ja kalastustuotteisiin tulisi panostaa. (Matkailunedistämiskeskus 2011.)

4 Ulkoilureitit

4.1 Ulkoilureitin määritelmä

Ulkoilureittien suunnittelu oppaassa ulkoilureitti määritellään seuraavasti: Ulkoilureitti on kartalle ja usein myös maastoon merkitty reitti. Se tarjoaa pysyvästi käyttökelpoisen ja esteettömän kulkureitin sekä mielenkiintoisen ja viihdyttävän ulkoiluympäristön. Pitkiin reitteihin liittyy myös erilaisia palveluja. Reitinvarrella on liitännäisalueita, jotka tarjoavat käyttäjälle mahdollisuuden levätä. Liitännäisalueita ovat esimerkiksi levähdys-, tauko- ja yöpymispaikat. (Karjalainen & Verhe 1995, 25.) Ulkoilureittejä on eri, muotoisia. Rengasreitti kiertää lähtöpisteestä lähtöpisteeseen takaisin. Rengasmaista reittiä ei tarvitse kiertää kokonaan, koska se yleensä mahdollistaa palaamisen lähtöpisteeseen toista reittiuraa pitkin. Rengasreitti voi olla myös asteittain pitenevä. Reitiltä voi valita eripituisia vaihtoehtoja. Reitille on tehty pienempiä pistopolkuja esimerkiksi näköalapaikoille ja pääuralle, jolloin reittiä voi kiertää eripituisena. Nauhamaiset reitit ovat yleensä pitkiä reittejä kuten pitkät vaellusreitit esimerkiksi Karhunpolku vaellusreitti. Kokonaisuutena eripituiset ja muotoiset reitit muodostavat ulkoilureittiverkoston. (Karjalainen & Verhe 1995, 37.)

4.2 Reittijaottelu ja reittityypit

Ulkoilureittejä voidaan jaotella monella eri tavalla. Jaottelua tehdään esimerkiksi käyttötarkoituksen, kulkutavan, reitin pituuden, teeman, käyttäjien, kohderyhmän ja käytön useuden mukaisesti. Kulkutavan mukaan reitit on jaoteltu patikointi-, juoksu-, hiihto-, pyöräily-, maastopyöräily-, ratsastus-, moottorikelkkailu- ja vesiretkeilyreitteihin. Joskus reitti soveltuu useampaan käyttötarkoitukseen. Kuitenkin esimerkiksi moottorikelkkailu, ratsastus, maastopyöräily ja vesiretkeily tarvitsevat omat reittinsä. (Karjalainen & Verhe 1995, 26.)

Reitin pituuden mukainen jaottelu tehdään sen mukaan kuinka laajoilla alueilla reitti kulkee. Reitit jaotellaan paikallisiin, seudullisiin, valtakunnallisiin ja kansainvälisiin reitteihin. Seudullisista reiteistä käytetään joskus myös nimitystä maakunnallinen reitti. Paikalliset reitit kulkevat yhden tai kahden kunnan alueella. Seudulliset reitit ulottuvat paikallisia reittejä suuremmalle alueelle. Ne ulottuvat usein kahden maakunnan alueelle. Valtakunnalliset reitit kulkevat usean maakunnan alueella yhdistäen niitä. Kansainväliset reitit kulkevat monen eri valtion alueella. (Karjalainen & Verhe 1995, 26.) Esimerkkeinä mainittakoon E10 kaukovaellusreitti sekä EuroVelo 13 Iron Curtain Trail – Rautaesirippureitti, pyöräilyreitti. Jakoa paikallisiin, seudullisiin, valtakunnallisiin ja kansainvälisiin reitteihin voidaan tehdä myös reitin käyttäjien perusteella. Tällä tavalla tarkasteltuna jaottelu perustuu siihen miten laajalta alueelta pääosa reitin käyttäjistä tulee; omasta kunnasta, useammasta kunnasta, useammasta maakunnasta, koko maasta, tai mahdollisesti useammasta maasta. (Karjalainen & Verhe 1995, 26.)

Ulkoilureittejä jaotellaan myös niiden käytön useuden perusteella, eli kuinka usein ja kuinka pitkiä aikoja reiteillä liikutaan. Reiteillä liikutaan päivittäin, viikonloppuisin tai useampana päivänä kuten lomalla. Käyttötiheyteen vaikuttaa reitin sijainti asutukseen nähden. Kaupunkien ja taajamien lähireittejä käytetään päivittäin. Asutuksesta kauempana sijaitsevia reittejä käytetään enimmäkseen viikonloppuisin tai lomaaikoina. (Karjalainen & Verhe 1995, 26.)

Ulkoilureittejä jaotellaan myös eri teeman mukaan. Teemana voi olla esimerkiksi kulttuuriin ja historiaan painottuvat reitit, eräreitit, luontopolut tai vaikkapa saaristoreitit. (Karjalainen & Verhe 1995, 26.) Kulttuurinteemareitit voivat perustua esimerkiksi kaskikulttuuriin tai sotahistoriaan. Luontopolut opastustauluineen voivat painottua vaikkapa eläimiin tai kasveihin.

Käsittelen seuraavaksi erilaisia ulkoilureittityyppejä. Aluksi esittelen lyhyesti mitä pitää sisällään retkeilyreitti, eräretkeilyreitti, luontoreitti sekä lähireitti. Tämän jälkeen esittelen eri liikuntamuodoille tarkoitettuja reittejä. Retkeilyreitti on viitoitettu, pitempi kestoiseen retkeilyyn tarkoitettu reitti. Reitti on päivämatkan eli vähintään

kymmenen kilometrin mittainen. Retkeilyreitti voi olla myös pitempi, useamman päivämatkan mittainen. Retkeilyreittejä käytetään yleisimmin viikonloppuisin ja lomalla. Retkeilyreitit sijaitsevat virkistys- ja retkeilyalueilla, talousmetsissä sekä luonnonsuojelualueilla kuten Metsähallituksen ylläpitämät alueet ja kansallispuistot. Retkeilyreitien varrella tulee olla taukopaikkoja, esimerkiksi nuotiopaikkoja ja laavuja. Pitkän reitin varrella tulee olla yöpymiseen soveltuvia taukopaikkoja, kuten laavu, autiotupa, telttailupaikka sekä maksullisia majoituspalveluja esimerkiksi maatilamajoitus, varaustupa, hotelli, leirintäalue ja retkeilymaja. Reitit on tarkoitettu yleensä patikointiin, hiihtoon sekä joskus myös pyöräilyyn. Moottorikelkkailulle, ratsastukselle ja vesiretkeilylle on omat reittinsä. Reitti voi perustua johonkin teemaan esimerkiksi luonnonpiirteet, kulttuuri ja historia. Reitien vetovoimaa lisää myös sen varrella sijaitsevat palvelut kuten ruoka-, majoitus ja ohjelmapalvelut. (Karjalainen & Verhe 1995, 28-29.)

Eräretkeilyreitit ovat pitempiä kuin retkeilyreitit. Eräretkeilyreitit sijaitsevat harvaan asutuilla alueilla, erämaisessa lähes koskemattomassa maastossa. Eräretkeilyreitien läheisyydessä on vähemmän palveluita kuin retkeilyreitien läheisyydessä. Reitien varrella on taukopaikkoja sekä yöpymismahdollisuuksia kuten laavut, autiotuvat ja telttailupaikat. Eräretkeilyreitit ovat yleensä tarkoitettu patikointiin ja hiihtoon. Maastopyöräilylle, moottorikelkkailulle, ratsastukselle ja vesiretkeilylle on omat reittinsä. (Karjalainen & Verhe 1995, 28.)

Luontoreitit on tarkoitettu luonnon tarkkailuun ja luontokasvatukseen. Luontoreitit sijaitsevat esimerkiksi luonnonsuojelualueilla kuten kansallispuistossa. Reittejä voi olla myös muissakin kiinnostavissa luontokohteissa kuten eläinpuistoissa. Reitit ovat melko lyhyitä, puolesta kilometristä kymmeneen kilometriin. Reitien varrella on opastetauluja, joista löytyy tietoa esimerkiksi kasveista ja eläimistä. Reitien varrella on myös useita luonnon tarkkailuun tarkoitettuja paikkoja. Luontoreiteillä kuljetaan yleensä jalan. Joissakin paikoissa reiteillä voi liikkua myös pyörällä, hiihtämällä ja lumikengillä. (Karjalainen & Verhe 1995, 29.) Vesiretkeilyyn on olemassa omat luontoreitit.

Lähireitit ovat päivittäiseen ulkoiluun ja kuntoiluun soveltuvia reittejä. Ne sijaitsevat taajamissa ja taajamien läheisyydessä. Asutuksen läheisyyden vuoksi ne ovat helposti saavutettavissa. Lähireitit on yleensä tarkoitettu kävelyyn, juoksemiseen, hölkkään, pyöräilyyn ja hiihtoon. Lähireitit ovat rengasreittejä ja ne voivat kulkea myös kevyenliikenteenväylää pitkin. Ratsastukselle on omat lähireittinsä. (Karjalainen & Verhe 1995, 29.)

4.3 Erilaisia reittejä

Vaellusreittejä on eripituisia ja vaikeustasoltaan erilaisia, myös eri harrastusmuodoille on erilaisia reittejä. Vaellusreittejä on luokiteltu pituuden ja haastavuuden mukaan seuraavasti: päiväreikelyreitit, 2–3 päivän sekä pitkät reitit. Ne on luokiteltu Suomen ladun kehittämän luokitusjärjestelmän mukaan helppo–vaativa. Helppo reitti on merkitty sinisellä ympyrällä, keskivaativa punaisella neliöllä ja vaativa mustalla kolmiolla. Esteettömät reitit luokitellaan pyörätuolireitiksi ja vaativaksi pyörätuolireitiksi. Luokituksella on tarkoitus antaa reitin käyttäjälle kuva reitin vaativuudesta jotta hän osaa valita itselleen sopivan reitin. (Suomen latu 2007.)

Pohjois-Karjalan maakunnalliseen reitistöön kuuluu melontareittejä, joita on myös erilaisia ja eritasoisia. Melontareittien suunnitteluoppaan mukaan reittejä määritellään seuraavasti: Vesiopteluradalla opetellaan melonnan perusteita. Optelurata sopii hyvin ensikertalaiselle melontaharrastuksen aloittajalle. Vesiluontoradalla kierretään melomalla rastilta toiselle, rasteja on 6–10. Reitti on lyhyt, noin 1–5 km pitkä ja helppo, se kulkee rannan tuntumassa ja sen kiertäminen kestää noin tunnin. Vesisuunnistusrata on samantapainen kuin luontorata mutta se on pidempi, 5–15 km, ja sen kiertäminen vie noin 2–4 tuntia. Suunnistusrata soveltuu esimerkiksi perheille, kokeilunhaluisille sekä jo kokeneimmille melojille. Pitkä vesisuunnistusrata soveltuu kokeneille melojille. Sillä voi olla pituutta yli sata kilometriä, ja olosuhteet reitin aikana voivat olla haastavia. Pitkän suunnistusradan kiertäminen vie useita päiviä tai jopa yli viikon. Virkistysmelontareitti koostuu järvi- tai meriolosuhteista.

teista ja jokiolosuhteista. Reitti on tarkoitus kiertää päivässä tai parissa. Se soveltuu kaikille melojille, koska se kulkee suojaisilla paikoilla ja matkailuyritysten läheisyydessä. Palveluiden läheisyyden ansioista sen voi kiertää myös osittain. Reitillä melotaan vesiretkeilykartan opastuksella, johon on merkitty muun muassa palvelut, taukopaikat ja rantautumispaikat. (Karttunen 2011, 11–15 .)

Erämelontareitti kulkee erämaajoilla asumattomassa maastossa. Meriolosuhteissa reitti kulkee asumattomassa saaristossa. Reitit ovat pituudeltaan muutamasta kymmenestä kilometristä yli sataan kilometriin. Reissulle voi ottaa mukaan muitakin varusteita ja sen aikana on mahdollista harrastaa esim. kalastusta ja metsästystä. Reitti soveltuu kokeneille melojille ja eräharrastajille. (Karttunen 2011,16.)

Koskimelontaan Suomessa on käytössä kansainvälinen koskiluokitus. Kosket luokitellaan pääsääntöisesti asteikolla 1–3. Luokka 1 on helpoin. Tähän luokkaan kuuluvissa koskissa uoma on leveä ja se voi mutkitella vähän. Virtaus ei ole kovaa eikä aallokko nouse korkeaksi. Luokka 2 on vaikeahko. Virtaus ja aallokko on samanlainen kuin 1 luokan koskissa. Uoma on leveä ja se mutkittelee. Luokka 3 on vaikea. Reitti mutkittelee paljon ja virtaus on kova. Koskessa voi olla hankalaa löytää sopivaa linjaa, josta mennä. Aallokko voi nousta korkeaksi, ja koskessa voi olla myös vaikeita stoppareita ja könkäitä. (Melonta- ja soutuliitto 2012.)

Moottorikelkkailua varten on olemassa uria ja reittejä. Moottorikelkkailureitti on tie-liikennelain mukainen reitti. Reitillä ajaminen vaatii kuljettajalta 15 vuoden ikää ja T-luokan ajo-oikeutta. Reitillä on myös voimassa maastoliikennelaki. Reitti tehdään virallisin menetelmin. Reitti vaatii aina kunnan ympäristöviranomaisen vahvistaman reittisuunnitelman sekä lisäksi reitin ylläpitäjän ja maanomistajien välisiä sopimuksia. Jos reitti on tarkoitus tehdä pysyväksi, voidaan se tehdä reittitoimituksella. Reitti voidaan perustaa maastoon, jolla tarkoitetaan maa-alueita, jääpeitteisiä vesialueita ja muulta liikenteeltä suljettuja metsäteitä. Jos reitti kulkee yksityisten maanomistajien alueella, heille voidaan maksaa korvausta menetetyistä alueista sekä mahdollisesti haitan- ja vahingonkorvausta. Haitan- ja vahingonkorvaus voi tulla kysymykseen, jos reitistä aiheutuu haittaa elinkeinon, kuten esimerkiksi am-

mattikalastuksen harjoittamiseen. Moottorikelkkaura on maanomistajien luvalla maastoon perustettu väylä. Laki ei tunne samalla tavalla moottorikelkkauraa kuin reittiä. Urat vaativat niiden käyttämiseen uraluvan. Uralupia voi hankkia kunnalta tai uraverkoston ylläpitäjältä. Metsähallitus myöntää ja valvoo lupia omilla alueillaan. Uran perustaminen vaatii maanomistajien ja ylläpitäjän välisiä sopimuksia. (Maastoliikennelaki 1995.)

Pyöräilyreittejä on valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia sekä maastopyöräily- ja EuroVelo-reittejä. Valtakunnalliset pyöräilyreitit kulkevat läpi Suomen. Reitit kulkevat yleisiä teitä sekä kuntien katu- ja pyörätieverkostoissa. Pohjois-Karjalassa on alueellisiksi pyöräilyreiteiksi luokiteltavia reittejä kaksi, Pielisen ympäri -reitti ja Pyhäselän kierto. Paikallisia reittejä on kolme. Joensuussa ja Kontiolahdella kulkee Jaaman kierros -pyöräilyreitti. Kolilla on kaksi toisiinsa yhdistettävää reittiä, Kolia linnunsilmin ja Kolmen järven rantalenkki, joka kiertää Jerojärven, Pielisen ja Herajärven rantoja pitkin. (Vuorjoki & Virtamo 2004.)

Maastopyöräilyreittejä ei Pohjois-Karjalassa ole montaa. Karhunpolku-vaellusreitti soveltuu myös maastopyöräilyyn, ja Pärnävaaran urheilukeskus tarjoaa mahdollisuuden maastopyöräilyyn mutta muutoin reittejä on yhteensä alle 100 kilometriä. EuroVelo on Euroopan pyöräilyjärjestön projekti. Se pyrkii kehittämään Euroopan laajuisia pyöräilyreitiverkostoja. Reittejä on 12, ja niille kertyy pituutta noin 66 000 km. Suomessa kulkee kolme reittiä: EuroVelo 10 Baltic Sea Route eli Itämeren ympäri kiertävä reitti, EuroVelo 11 East European Route eli Itä-Euroopan reitti sekä EuroVelo 13 Iron Curtain Trail eli rautaesirippureitti.

5 Reitistö palvelutuotteena

5.1 Matkailutuote palveluna

Käsittelen virkistysreitistöjä palvelutuotteen ja matkailutuotteen näkökulmasta. Matkailutuote sinällään on jo palvelu. Palvelutuotteelle on ominaista, että se tuotetaan ja kulutetaan samanaikaisesti. (Komppula & Boxberg 2002, 10.) Palvelutuote on kokonaisuus, johon voi liittyä aineettomien tekijöiden lisäksi myös aineellisia tekijöitä, esimerkiksi ruokapalveluita. Palvelutuote voi olla vaikka opastettu retki, jonka aikana nautitaan eväitä nuotiolla. Itse reitti ja sen maisemat ovat aineettomia ja evästauko on aineellisia tekijöitä. Asiakkaan näkökulmasta kokonaisuus voi olla vielä laajempi, matka on asiakkaalle kokonaisuus. Matka alkaa jo sen suunnittelusta. Perhe on päättänyt mennä viikonlopuksi luontomatkailukohteeseen. Matkan aikana majoitutaan, käytetään ruokapalveluita, käydään lyhyellä opastetulla retkellä ja ostetaan matkamuitot. Tästä muodostuu kokonaismatkailutuote, joka sisältää sekä aineellisia että aineettomia osatekijöitä.

5.1.1 Ydinpalvelu

Tuottajan näkökulmasta perinteiseen palvelutuotteeseen liittyy neljä käsitettä: Ydinpalvelu, avustavat palvelut, tukipalvelut ja lisäpalvelut. Esimerkiksi majoitusyrityksen liiketoiminta perustuu majoituspalvelujen tuottamiseen. Silloin sen tarjoaman matkailutuotteen ydinpalvelu muodostuu huoneesta, sängystä ja palvelun tuottajan osaamisesta. Asiakkaille myytävä varsinainen tuote muodostuu kuitenkin

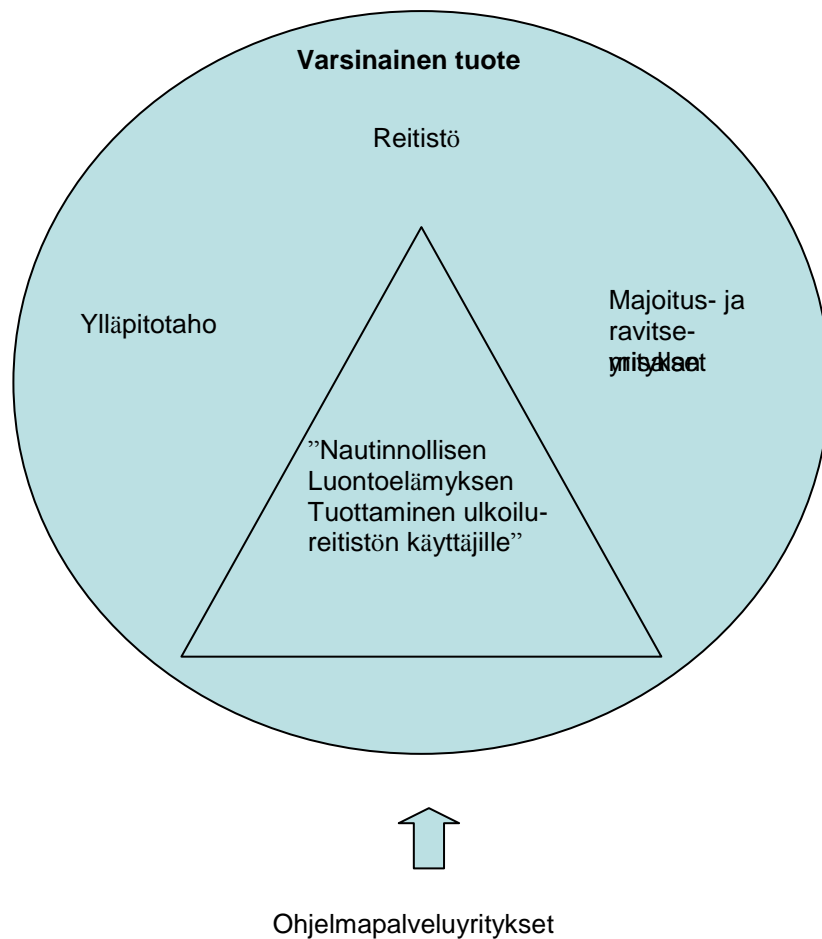
vasta kun ydinpalveluun liitetään mukaan avustavia palveluja ja tukipalveluja. Varsinainen tuote sisältää kyseessä olevan palvelun toteuttamiseen vaadittavat aineelliset ja aineettomat tekijät. (Komppula & Boxberg 2002, 13.) Majoitusyrityksessä avustavia palveluja ovat esimerkiksi vastaanoton palvelut. Tukipalveluina asiakkaille voidaan tarjota esimerkiksi maksullisia tv-kanavia ja internetyhteyttä. Lisäpalveluilla pyritään lisäämään majoituspalvelun vetovoimaisuutta. Lisäpalveluna voidaan tarjota esimerkiksi kokoustiloja. (Komppula & Boxberg 2002, 13.) Reitistönäkökulmasta ydinpalvelu on Pohjois-Karjalan reitistö ja sen infrastruktuuri. Reitistö on kokonaisuus, joka yhdistää virkistysaluekohteita koko maakunnan alueella. Maakunnalliselle virkistyspalvelukokonaisuudelle ei vielä ole laadittu omaa liikeidea ja palveluajatusta, mutta se voisi olla esim. seuraava: ”nautinnollisen luontoelämyksen tuottaminen ulkoilureitistöön käyttäjille”.

5.1.2 Avustavat palvelut ja tukipalvelut

Avustavat palvelut ovat reitistön käytön kannalta välttämättömiä palveluita. Reitistön näkökulmasta avustava palvelu on reitistön ylläpitäjätaho, joka huolehtii reittien ja niiden rakenteiden kunnossapidosta. Ylläpitäjä voi olla vaikka virkistysalueyhdistys, matkailuyhdistys, latupooli tai kunta. Internetistä saatava informaatio eri reiteistä ja niiden teemoista kuuluu myös oleellisesti avustaviin palveluihin. Tukipalvelut täydentävät ydinpalvelua. Peruskäsitteenä tukipalvelut ovat niin sanottuja ”mukavuuspalveluita”. Majoitus- ja ravitsemisalalan yritykset ovat reitistöä tukevia palveluja. Erilaisia ulkoilureittejä on yleensä matkailukeskusten yhteydessä. Niiden yhteydessä on myös majoitus- ja ravitsemispalveluita, jotka palvelevat erityisesti matkailijoita mutta myös paikallisia kävijöitä.

5.1.3 Lisäpalvelut

Lisäpalvelut ovat oheispalveluita, joilla on tarkoitus lisätä ydinpalvelun vetovoimaisuutta. Retisölle ja siihen kuuluville reiteille, lisäpalveluja tarjoavat ohjelmapalveluyritykset. Opastetut vaellukset tai lyhyemmät kierrokset lisäävät reitin mielenkiintoa huomattavasti. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, reittejä on paljon matkailukeskusten läheisyydessä. Ohjelmapalveluyrittäjät hyödyntävät reittejä omassa toiminnassaan ja näin ollen myös lisäävät reittien vetovoimaisuutta. Yrittäjät voivat suunnitella erilaisia palvelutuotteita jonkin teeman mukaan, esimerkiksi kulttuuriperintöön liittyen. Pohjois-Karjalassa muun muassa Kolilla on esimerkiksi kaskikulttuuria kun taas Ilomantsissa on huomioitu alueen sotahistoria. Melontaretket opastettuina voivat antaa asiakkaalle aivan uusia elämyksiä. Reittejä hyödynnetään myös ulkoilutapahtumissa. Pohjois-Karjalassa järjestettäviä ulkoilu- ja virkistystapahtumia ovat muun muassa Kolin, Ruunaan ja Möhkön retkiviikot sekä Vaarojen maraton. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Reitistö palvelutuotteena.

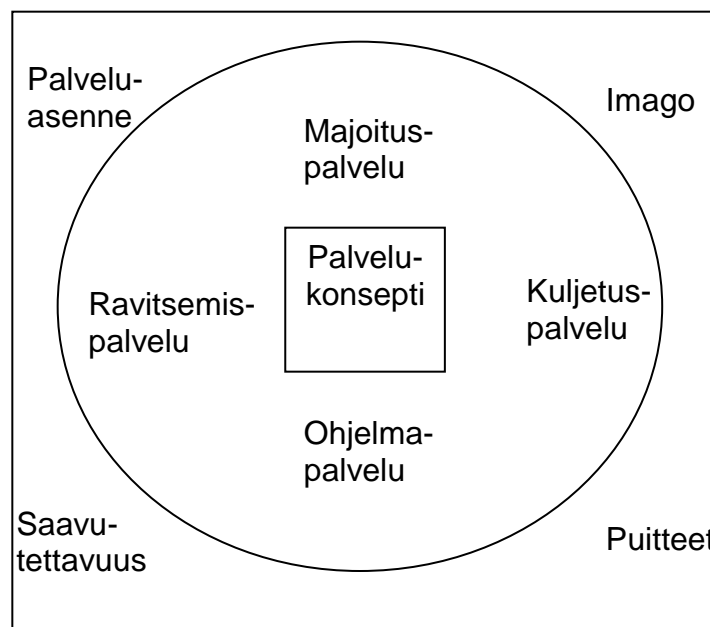
5.1.4 Palvelujärjestelmä

Palvelujärjestelmällä tarkoitetaan kaikkia ulkoisia ja sisäisiä resursseja, joita kohteelta tai yritykseltä vaaditaan asiakkaan odottaman arvon tuottamiseen (Komppula & Boxberg 2002, 23). Tähän sisältyy paikka, jossa asiakas osallistuu toimintaan, tarvittavat välineet, henkilöstö, joka tarvittaessa ohjaa, sekä tilanteesta riippuen yhteistyökumppaneita. Matkailupalvelupaketissa tarvittavia resursseja voivat olla

esimerkiksi fyysinen ympäristö, ohjelmapalvelun tuottaja, välineet, ravintolapalvelu sekä majoitus.

5.2 Reitistömatkailutuote

Käsittelen seuraavaksi reitistöä matkailutuotteen ”perusmallin” näkökulmasta. Muokatussa matkailutuotteen perusmallissa keskiössä on palvelukonsepti. Sitä ympäröivät majoitus-, ravitsemis-, kuljetus,- sekä ohjelmapalvelu. Matkailutuote koostuu kaikista näistä neljästä tekijästä. Tärkeitä tekijöitä palvelun toteutuksen ja toimivuuden saavuttamiseksi ovat myös ystävällinen palveluasenne, saavutettavuus, puitteet sekä palvelun imago. (Kuvio 2.)

Kuvio 2. Muokattu matkailutuotteen ”perusmalli” (Komppula & Boxberg 2002).

Kuviossa 2 reitistön näkökulmasta keskiössä on itse reitistö ja sen ylläpitäjä. Reitistön ympärillä toimii tukipalveluina majoitus- ja ravitsemispalveluja. Ohjelmapalvelut toimivat reitistön lisäpalveluna. Kuljetuspalvelut toimivat avustavana palveluna ja voivat olla osana ohjelma- eli lisäpalvelua. Kaikki edellä mainitut voivat lisätä reitistön vetovoimaisuutta. Eri palveluiden avulla reitistöä voidaan tuotteistaa, jolloin se saa näkyvyyttä ja matkailullista merkitystä.

Jotta reitistöstä tulisi valmis tuote, pitää ottaa huomioon vielä neljä tekijää: Reitistöllä on tärkeää olla hyvä ja, omanlaisensa imago. Imagolla luodaan asiakkaille kuva reitistöstä. Se voi olla esimerkiksi ”puhdas ja vaihteleva luonnon ympäristö, joka sisältää erämaata, metsiä ja vesistöjä”. Imagoa voidaan luoda myös tietylle alueelle reitistöä. Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa reitistö on laaja ja se on verkostunut monen kunnan alueelle. Jollain alueella on hienot vaellusreitit kun taas toisella alueella upeat melontamahdollisuudet ja toisella paljon moottorikelkkauria. Reittejä risteilee paljon myös eri matkailukohteiden yhteydessä. Silloin reitit ovat osa kohdetta, jolla on oma imagonsa.

Myös puitteiden pitää olla kunnossa. Puitteet ovat fyysistä ympäristöä. Fyysisellä ympäristöllä tarkoitetaan kaikkia rakenteita, joita reitistöön kuuluvilla reiteillä on. Reittiopasteet, polut, nuotiopaikat, laavut, kodat, polttopuukatokset, roska-astiat, käymälät, pitkospuut, portaat, sillat, laiturit, vetolautat ja niin edelleen ovat kaikki fyysistä ympäristöä. Saavutettavuus on oleellinen ja tärkeä asia. Viitoituksen maantieltä kohteeseen tulee olla selkeää. Pysäköintipaikkoja tulee olla kohteesta riippuen riittävästi ja sopivalla etäisyydellä reitistä. Oleellinen osa saavutettavuutta on myös opastusjärjestelmä. Reittien tiedot ja merkinnät tulee olla yhtenäiset. Info matkailuneuvonnoissa, -keskuksissa ja kunnissa tulee olla yhtenevää.

Eri reiteistä pitää olla ajankohtaiset ja selkeät kartat, joihin on merkitty kaikki tarpeellinen kuten nuotiopaikat ja juomavedenottopaikat. Internetin aikakaudella jo aikaisemmin mainittu näkyvyys internetissä on tärkeää. Tarvittavien tietojen saaminen reitistöstä ja eri reiteistä pitää olla saatavilla internetistä. Palveluasenteella

tarkoitetaan tässä yhteydessä reitistön ylläpitotahoa. Sen pitää olla sitoutunut noudattamaan sopimuksia ja päätöksiä reitistön käytöstä, ylläpidosta ja kehittämisestä.

5.2.1 Käytännön esimerkkejä: Reitistömatkailutuotteen rakentuminen

Esittelen lyhyesti kaksi pelkistettyä esimerkkiä reitistöstä matkailutuotteena. Reitistöstä ja siihen kuuluvista reiteistä löytyy tietoa kuntien internetsivuilta ja eri luontomatkailusivustoilta. Matkailija kiinnostuu jostakin luontomatkailukohteesta tai mahdollisesti yhdestä reitistä. Saamiensa tietojen perusteella hän päättää lähteä kohteeseen. Palvelun tuottaja hyödyntää reitistöä muun muassa opastettuun vaellukseen tai melontaretkeen. Palvelu voi olla kokonaiskestoltaan esimerkiksi vuorokauden mittainen.

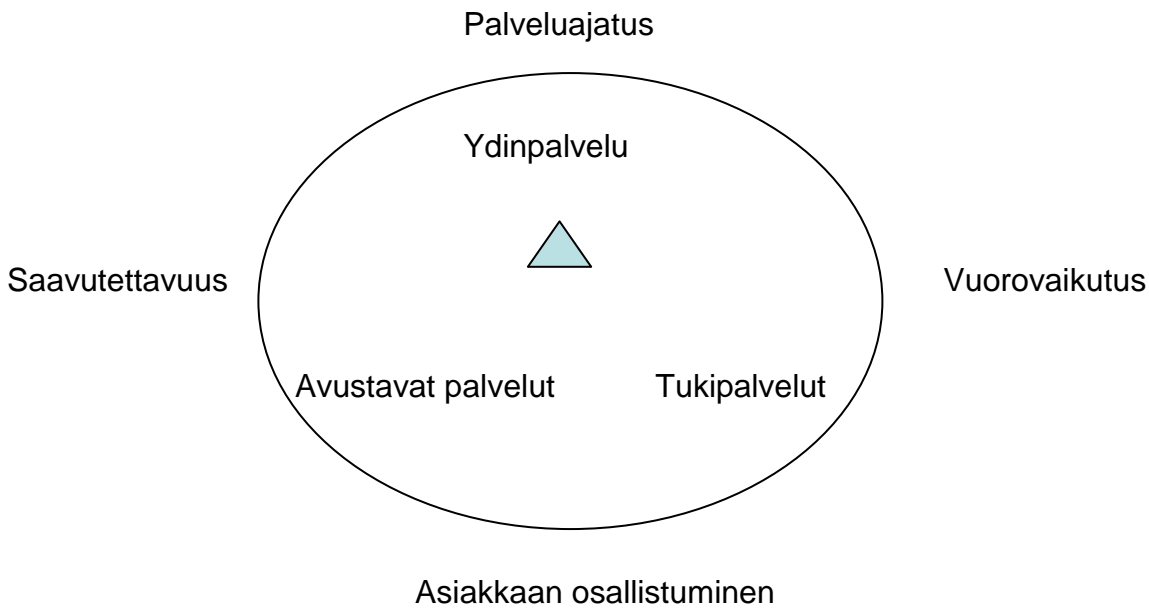
Seuraavassa esimerkissä ryhmä tietotekniikan maahantuontiyrityksen työntekijöitä on kiinnostunut luontomatkailukohteesta ja on ostanut kohteessa toimivalta ohjelmapalveluyrittäjältä opastetun vaelluksen. Palvelun toteuttaja eli yrittäjä käyttää asiakasryhmän kanssa reitistöä patikoinnissa. Kuljetuspalvelun ohjelmapalveluyrittäjä on ostanut yhteistyökumppaniltaan. Yhteistyökumppani noutaa ryhmän, sen majoituspaikasta, jonne ryhmä on edellisenä iltana saapunut omalla yhteiskyydillä ja kuljettaa sen retken aloituspaikkaan. Ohjelmapalveluyrittäjä odottaa ryhmää pakattujen eväsreppujen sekä kahdelle ryhmän jäsenelle vuokraamansa vaelluskien kanssa. Vaelluksen aikana yrittäjä kertoo alueen kulttuurista ja historiasta sekä näyttää upeimmat näköalapaikat. Tauolla nautitaan eväät nuotiokahvin kera laavulla. Vaelluksen päätteeksi ryhmä saapuu ohjelmapalveluyrittäjän yhteistyökumppanin lounasravintolaan, jossa nautitaan lämmin ateria. Aterioinnin jälkeen ryhmä kuljetetaan takaisin majoituspaikkaansa.

Toisessa esimerkissä omatoimimatkailija tai ulkoilun harrastaja on kiinnostunut jostain luontomatkailukohteesta ja samalla tavalla etsinyt tietoa kohteesta luontomatkailusivustoilta. Hän on aloitellut melontaharrastusta ja osaa jo perustaidot mut-

ta ei omista vielä omaa kanoottia. Harrastaja saapuu kohteeseen omalla autollaan, jonka jättää pysäköintialueelle. Pysäköintialue sijaitsee lähellä kanoottien veteenlaskupaikkaa, joka on melontaretken aloituspaikka. Aloituspaikan läheisyydessä on myös lounasravintola, jota pitää ohjelmapalveluyrittäjä. Yrittäjällä on tarjonnassaan muun muassa opastettuja melontaretkiä ja välinevuokrausta. Harrastelija vuokraa kanootin päiväksi. Harrastaja viettää aamupäivänsä meloen ja päivän päätteeksi palauttaa vuokraamansa kanootin ja syö ohjelmapalveluyrittäjän ravintolassa.

5.3 Reitistö laajennetun tuotteen näkökulmasta

Seuraavaksi tarkastelen reitistöä laajennetun tuotteen näkökulmasta. Perinteisesti laajennetussa tuotteessa keskiössä on varsinainen tuote. Sitä ympäröi neljä tekijää, jotka vaikuttavat siihen, millainen tuotteesta tulee: Fyysinen ympäristö, saavutettavuus, vuorovaikutus ja asiakkaan osallistuminen (Kotler, Bowen & Makens 1999, 276). Reitistönäkökulmasta keskiössä on itse reitistö ja sen infrastruktuuri. Fyysisellä ympäristöllä tarkoitetaan kaikkia rakenteita, joita jo aikaisemmin esittelin, esimerkiksi polkuja, nuotiopaikkoja ja laavuja. Grönroos kuvaa laajennettua palvelutarjoomaa seuraavasti (kuvio 3). Ydinpalvelu, avustavat palvelut ja tukipalvelut muodostavat palvelupaketin. Palvelun saavutettavuus, vuorovaikutus ja asiakkaan osallistuminen muodostavat yhdessä palvelupaketin käsitteiden kanssa laajennetun palvelutarjooman. (Grönroos 2000, 229.)

Kuvio 3. Laajennettu tuote (Grönroos 2000, 230).

Saavutettavuus on tärkeä tekijä reittien kannalta. Opastusjärjestelmän ja neuvonnan tulisi olla yhtenäistä. Reiteistä pitäisi olla yhtenäiset tiedot kuntien palveluissa, matkailuneuvonnoissa ja matkailukeskuksissa. Näkyvyyttä pitäisi olla myös internetissä. Ihmiset käyttävät tiedon etsimiseen eniten internetiä. Se on nopeaa ja helppoa. Tämän vuoksi tietojen yhtenäisyys eri lähteissä on tärkeää. Eri kohteista kannattaa olla myös esitteitä. Esitteessä tulisi olla lyhyt kuvaus reitistä tai reiteistä sekä kuvia lisäämään houkuttelevuutta. Esitteitä tulisi olla saatavilla matkailuneuvonnoissa, matkailukeskuksissa sekä kuntien infopisteissä. Saavutettavuuden kannalta hyvin olennaisia tekijöitä ovat myös viitoitus ja pysäköintipaikat. Maantieltä tulee olla selkeät merkinnät kohteeseen. Pysäköintipaikkoja tulee olla riittävästi ja niiden tulee sijaita sopivalla etäisyydellä kohteesta. Vuorovaikutus ja asiakkaan osallistuminen ovat tärkeitä tekijöitä erityisesti reitistön kehittämisen kannalta. Sen lisäksi että asiakkaat eli käyttäjät käyttävät reittejä he osallistuvat niiden kehittämiseen käyttäjäpalautteen välityksellä. Palautejärjestelmä voi olla esimerkiksi internetkysely, jota voi käyttää eri vuodenaikoina ja eri reiteille. Vuorovaikutuksessa ovat mukana myös jo aikaisemmin mainitut matkailuneuvonnat, kunnat ja yritykset.

5.4 Reitistöstä palvelutuote

Palvelutuotetta ja matkailutuotetta pitää ajan myötä kehittää. Olen käsitellyt reitistöä tuotteen näkökulmasta, joten seuraavaksi käyn läpi reitistön kehittämistä. Palvelutuotteen kehittämistä on hankalampaa asettaa tiettyihin raameihin kuin jotakin tavaran kehittämistä. Palvelutuote ja matkailupalvelu sisältävät aineellisia ja aineettomia tekijöitä. Palvelutuote on laajempi kokonaisuus. Matkailupalvelua kuvaa tuotteena hyvin laajennettu tuote. Middleton ja Clarke (2001) kuvailevat matkailupalvelua seuraavasti: Matkailupalvelu on laajennettu palvelutuote eli koko se palvelujärjestelmä, jossa asiakas matkailukokemuksen kokee. Se on itse asiassa koko yritys tai matkailukohde, jonka imago ja maine säätelevät asiakkaan laatukokemuksen syntymistä. (Middleton & Clarke 2001.) Käsitellen palvelutuotteen kehitystä mukailen Komppulan ja Boxbergin matkailutuotteen tuotekehitys prosessina -kaaviota kolmessa tasossa. Ensimmäisenä on käsitteellinen taso, jossa määritellään, mihin asiakkaan tarpeisiin tuote vastaa ja mitä hyötyä se tuottaa asiakkaalle. Toinen taso on järjestelmätaso. Siinä rakennetaan tuotantoympäristöä ja yhteistyöverkostoa. Järjestelmätasolla myös rekrytoidaan ja koulutetaan uutta henkilöstöä. Tälle tasolle henkilöstön koulutuksen ohella kuuluu myös johtamistaitojen kehittäminen. Kolmas taso on toimintaprosessin kehittäminen. (Komppula & Boxberg 2002, 97, 99.)

Reitistön kehittämisessä tulisi aluksi määritellä kehittämistarpeet ja tavoitteet. Selvityksellä saadaan luotua reitistölle palveluajatus. Reitistön on tarkoitus palvella matkailijoita ja paikallisia käyttäjiä. Kehittämisen lähtökohtina kannattaa huomioida koko maakuntaa palvelevat seikat. Näitä voivat olla muun muassa alueen kilpailukyvyyn kehittäminen, paikallisen väestön ulkoilumahdollisuuksien kehittäminen ja turvaaminen, hyvän ja kestävä toimintaympäristön luominen alueen yrittäjille sekä alueen vetovoimaisuuden lisääminen. Pohjois-Karjala on tunnettu luonnostaan ja siihen pohjautuva reitistö on laaja. Reitistön kehittämisessä tulisi huomioida matkailullinen merkitys. Hyvässä kunnossa olevat reitit matkailukeskittymien läheisyy-

dessä ja saavutettavissa houkuttelevat matkailijoita, samalla ne toimivat erinomaisina ulkoliikunta- ja virkistyspaikkoina paikalliselle väestölle. Pohjois-Karjalan matkailustrategia 2007–2013 pyrkii matkailuelinkeinon kehittämiseen niin, että sillä olisi tulevaisuudessa työllistävä vaikutus. Matkailustrategian visio kuuluu seuraavasti: Pohjois-Karjalan matkailu on kasvanut keskus- ja kärkituotevetoisesti yhdeksi maakunnan tärkeimmistä tuohentuojista, jolla on merkittävä rooli koko maakunnan pysyvänä työllistäjänä ja elinvoimaisuuden ylläpitäjänä. (Pohjois-Karjalan matkailustrategia 2007–2013.)

Kotimaan matkailu on kasvanut viime vuosina niin sanotun taantumän aikana. Kuitenkin kansainvälisyys tulee huomioida tulevaisuudessa. Ulkomailta tulevat matkailijat ovat tärkeä tekijä matkailun kasvussa. Pohjois-Karjala on sijaintinsa vuoksi erityisessä asemassa verrattuna muihin alueisiin. Pohjois-Karjalassa käy venäläisiä matkailijoita ostos ja turistimatkoilla. Rajahaastattelututkimuksen mukaan Venäläisten matkustajien määrä Suomessa vuonna 2010 kasvoi 17 prosenttia vuodesta 2009. (Rajahaastattelututkimus 2010, 17.) Niiralan rajanylityspaikalla tehdyn tutkimuksen perusteella rajanylitysten määrä kasvoi, vuonna 2011 kaksikymmentäviisi prosenttia vuodesta 2010. Rajanylittäneistä noin 44 % olivat Venäläisiä ja noin 56 % Suomalaisia. Venäläisistä yli puolet vastanneista kertoi yhdeksi matkansa kohteeksi Joensuun. Suurin osa vastanneista kertoi matkan tarkoituksiksi ostosmatkan ja yli kolmannes turismin. (Kysely venäläisille matkailijoille Niiralassa 2011.)

Kärkituotevetoisuus tulee huomioida myös reitistön kehittämisessä. Reittien lähtökohtatilanne sekä kärkireitit tulee selvittää. Vaelluksessa suosituimmat reitit ovat lyhyempiä noin 10 kilometrin rengasreittejä, kun taas melonnassa, pyöräilyssä ja moottorikelkkailussa suositaan pitempiä reittejä. Tutkimuksien mukaan Pohjois-Karjalan luontomatkoille kävijämäärästä suurin ovat perheet. Kohteesta riippuen perheitä kaikista kävijöistä on 50–70 %. Maakunnan ulkopuolella asuvien kävijöiden määrä on kohteesta riippuen 50–70 %. (Koskinen 2009). Kärkireittien määrittelyssä tulisi huomioida nämä tilastoidut seikat. Kokemuksen mukaan perheet ja ”huonokuntoisemmat” varttuneemmat ulkoilua virkistysreiteillä harrastavat käyttäjät kulkevat eniten lyhyempiä reittejä. Matkailukeskusten yhteydessä risteilee

paljon tämän tyyliä lyhempiä luontopolkuja, mutta unohtaa ei kannatta myöskään kaupunkien ja kylien läheisyydessä olevia luontopolkuja.

Pitemmät reitit palvelevat paremmin aktiivisia ja kokeneita käyttäjiä. Tähän käyttäjäjoukkoon kuuluu myös paljon käyttäjiä, jotka kuitenkin tarvitsevat ympärillensä palveluja. Pitkä hyväkuntoinen reitti kauniissa luonnon maisemassa palvelujen ympäröimänä on hyvä kärkireitti. Tuotteistamisen näkökulmasta reitin ja reitistön ympärillä pitää olla palveluita. Tämä palvelee sekä matkailijoita että paikallisia käyttäjiä. Reittien tulisi kulkea matkailukeskusten sekä kaupunkien läheisyydessä, jossa palvelut ovat ympärillä. Omien kokemusten ja matkailuyrittäjien kommenttien mukaan virkistysalueiden ja reittien pitää olla kunnossa. Asiakkaille fyysinen ympäristö, siisteys ja maisemat ovat tärkeitä tekijöitä.

Reittien lähtötilannetta selvitetään kuntatasolla, yrittäjien näkökulmasta sekä reittien käyttäjiltä. Kuntatasolla selvitetään mitkä reitit ovat paikallisväestön käytön kannalta tärkeitä reittejä ja mitkä matkailullisesti tärkeitä. Selvitettäviä asioita ovat myös kuntien hallinnoimat ja ylläpitämät reitit sekä niiden sopimustilanne. Ohjelmapalvelu- ja luontomatkailuyrittäjiltä selvitetään, mitkä reitit ovat heidän liiketoimintansa kannalta tärkeimpiä reittejä. Käyttäjäpalautteella, esimerkiksi internetkyselyllä, saadaan selville käyttäjien kokemuksia ja mielipiteitä yksittäisistä reiteistä ja reitistöstä kokonaisuudessaan. Reittien lähtötilannekartoituksessa kannattaa huomioida myös harrastusjärjestöt. Eri harrastusjärjestöillä, kuten hiihto, melonta-, pyöräily- ja suunnistusseuroilla voi olla tärkeää ja ajankohtaista tietoa reiteistä.

Reitistö on kokonaisuus, johon kuuluvat virkistysalueiden ja reittien lisäksi olennaisesti palvelurakenteet. Nämä tekijät yhdessä muodostavat reitistöinfran. Ylläpitoorganisaation rakentaminen on olennainen osa palvelurakenteita. Opastusjärjestelmä on olennainen ja tärkeä tekijä reitistön saavutettavuuden kannalta. Olen jo aikaisemmin maininnut, että tietojen reiteistä tulee olla yhtenäiset ja ajankohtaiset matkailuinfoissa niin kunnissa kuin itse matkailukohteissa. Tiedot koko reitistöön kuuluvista virkistysalueista ja reiteistä pitäisi myös löytyä samalta sivustolta. Poh-

jois-Karjalan reitistöä on koottu muun muassa vaellus.info- sivustolle. Ihmiset käyttävät nykyisin tiedon etsimiseen eniten internetiä, mutta varsinkin matkailukohteissa palveluhenkilöstön tulee olla asiantuntevaa.

Opastusjärjestelmän yhtenäistämiseksi kannattaa panostaa yhtenäiseen reittien luokitteluun. Internetissä, opastauluissa, esitteissä ja oppaissa tulisi olla samat tiedot kuten reitin aloitus- ja lopetus paikka, pituus ja vaikeusaste. Perustietojen lisäksi tulisi reitistä olla myös kuvaus. Pohjois-Karjalassa varsinkin Metsähallituksen ylläpitämissä kohteissa on käytössä Suomen ladun reittiluokitus. Reittien suunnittelussa ja luokittelussa voi käyttää apuna myös Outdoors Finland kesäaktiiviteettien kehittämisohjelman tekemiä teemakohtaisia tuotesuosituksia. Ne sisältävät tietoa siitä, mitä ominaisuuksia laadukkailta reiteiltä vaaditaan. Reittiluokituksen pohjalta reiteistä tulisi tehdä uudet selkeät kartat. Karttojen pitää olla saatavissa tavallisina paperikarttoina sekä sähköisenä.

Reitistöllä tulisi olla myös yksi ylläpidon koordinoinnista ja hallinnoinnista vastaava taho. Reittien ylläpidon ja huollon koordinoinnin lisäksi se huolehtisi myös uusien reittien perustamisesta ja turvallisuussuunnitelmien laatimisesta. Ylläpitoorganisaatio voi hakea reitistön kehittämistyöhön hankerahoitusta. Reittejä kehitetään ja perustetaan yleensä hankkeilla. Kehittämistoimenpiteitä voivat olla uusien reittisopimusten laatiminen, yhtenäisen reittien perustamistavan kehittäminen, palautejärjestelmä sekä fyysisen ympäristön korjaaminen tai uusien rakentaminen.

En selitä yksityiskohtaisesti eri toimintaprosesseja, koska tämä ei ole reitistön yhteydessä oleellista. Toimintaprosessi on lyhyesti selitettynä tapahtumien ketju, jossa esimerkiksi asiakas ilmoittautuu hotellin vastaanotossa, majoittuu huoneeseensa, syö illallista hotellin ravintolassa ja seuraavana aamuna käy hotellin aamiaisella. Lopuksi hän maksaa lähtiessään ja luovuttaa avaimen vastaanottoon. Keskeisiä reitistöön liittyviä toimintaprosesseja ovat ohjelmapalveluyritysten tarjoamat palvelut, makailuneuvonta- ja varauspalvelut, kuljetuspalvelut ja liikennejärjestelyt jossa

on huomioitu pelastussuunnitelmat, palautejärjestelmä, joka sisältää reittien huoltopäivystyksen sekä reittien ylläpitoon liittyvä toimintasuunnitteluprosessi.

6 Tutkimusmenetelmä ja tiedonkeruu

Tutkimusmenetelmänä käytin elektronista tiedonhakuja. (Hirsjärvi, Remes & Saja-vaara 2010, 89). Internetissä on satavilla aiheeseen liittyviä julkaisuja ja tutkimuksia. Aineiston keruumenetelmä on valittu siksi, että virkistysalueyhdistyksistä, kotimaisista ja ulkomaisista löytyy parhaiten tietoa niiden omilta internet sivuiltaan. Sivustoilta on saatavissa esimerkiksi yhdistysten sääntöjä, strategioita ja toimintasuunnitelmia. Tavoitteena on tuoda esille uusia käytäntöjä virkistysalueiden ja reittien ylläpitoon sekä kehittämiseen. Pohjois-Karjalassa reittien ylläpito vastuu on pääasiassa kunnilla. Reittien paljouden vuoksi niiden ylläpidosta ei ole pystytty huolehtimaan tarpeeksi hyvin. Pohjois-Karjalasta puuttuu myös taho, joka vastaisi reitistön ylläpidon ja kehittämisen organisoinnista. Pohjois-Karjalan virkistysreitistöyhdistys ry:n toiminta keskittyy moottorikelkkauraston ylläpitoon. Skotlannin koh-teista on tarkoitus ottaa vaikutteita ja niitä soveltaen kehittää Pohjois-Karjalaan uusi malli. Reiteistä Traileiksi hankkeen tiimoilta käytiin keväällä 2012 Skotlannissa, tutustumassa Strilingin alueella toimivaan virkistysalueen ylläpitotahoon National trust for Scotland. Skotlannissa on vuosia sitten oltu samassa asemassa virkistys-alueiden- ja reitistön suhteen kuin Pohjois-Karjalassa. Skotlannissa kehittämiseen on panostettu ja tuloksiin ollaan tyytyväisiä.

7 Virkistysalueyhdistykset

7.1 Toiminnan tarkoitus

Suomessa ulkoilureittien ylläpidosta ja kehittämisestä vastaavat yleensä virkistysalueyhdistykset, kunnat, kyläyhdistykset, poolimuotoiset tahot sekä muut järjes-

töt ja yhdistykset. Valtion maa- ja vesialueista kuten kansallispuistoista ja luonnonpuistoista vastaa Metsähallitus. Yhdistysten toiminnan tarkoituksena ja periaatteena on ylläpitää ja kehittää maakunnan asukkaiden ja sinne tulevien matkailijoiden ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksia. Virkistysalueyhdistykset hankkivat omistukseensa alueita tai käyttöoikeuksia. Virkistysalueyhdistykset vastaavat reittien ja niiden liitännäisalueiden ylläpidosta ja kehittämisestä. Yhdistysten rahoitus perustuu pääasiassa kunta rahoitukseen. Yhdistysten jäsenkunnat maksavat yhdistyksille jäsenmaksua sekä liittyessään liittymismaksun. Yhdistykset voivat vastaan ottaa myös lahjoituksia.

7.2 Hallinto

Suomessa toimii tällä hetkellä seitsemän virkistysalueyhdistystä. Poikkeuksina Etelä-Karjalassa toimiva virkistysaluesäätiö sekä Pohjois-Karjalan virkistysreitistöyhdistys. Yhdistykseen voi liittyä sen toiminta alueen kunnat. Yhdistyksillä voi olla myös kuntajäsenten lisäksi tukijäseniä. Tukijäseniksi voi liittyä kaikki oikeuskelpoiset yhteisöt, eli yhdistyksen toiminnan tukemisesta kiinnostuneet yritykset ja seurat sekä toiminnasta kiinnostuneet yksityiset henkilöt. Yhdistysten päätöksenteosta vastaa yleensä hallitus. Hallitus kokoontuu yleensä 1 – 2 kertaa vuodessa. Hallitukseen nimetään kuntajäseniä sekä mahdollisesti tukijäseniä. Kuntajäsenten edustajien määrä perustuu kuntien väkilukuun. Kuntajäsenten toimikausi kestää 1 – 4 vuotta. Hallituksen tehtäviin kuuluvat muun muassa päätöksen teko alueiden ostamisesta, vuokraamisesta ja myymisestä. Hallitus päättää myös käytännön toimista virkistysalueilla.

Uudenmaan virkistysalueyhdistyksessä päätäntävalta on hallituksella ja valtuuskunnalla. Valtuuskunta on yhdistyksen korkein päätäntä elin. Valtuuskunta valitsee hallituksen. Valtuuskunta myös hyväksyy yhdistyksen keskeiset asiakirjat kuten tilinpäätöksen, toimintakertomuksen –ja suunnitelman sekä talousarvion –ja suunnitelman. Valtuuskuntaan kuuluu 43 kuntaedustajaa sekä 9 tukijäsenedustajaa. (Uudenmaan virkistysalueyhdistys ry). Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiön hallin-

nosta vastaa hallitus sekä valiokunta. Hallitus on yhdistystä edustava elin. Hallitukseen kuuluu yksi jäsen jokaisesta yhdistykseen liittyneestä kunnasta. Poikkeuksena Lappeenranta, jolla on kaksi paikkaa. Hallitus nimeää työvaliokunnan, joka valmistelee hallituksen kokouksia sekä päätösten toimeenpanoa. Työvaliokuntaan nimetään 1 – 2 jäsentä. Hallituksenpuheenjohtaja sekä varapuheenjohtaja kuuluvat työvaliokuntaan automaattisesti. (Etelä-Karjalan virkistysalue säätiö 2009).

7.3 Rahoitus

Kuten jo aikaisemmin mainitsin, virkistysalueyhdistysten rahoitus perustuu pääosin kuntarahoitukseen. Kunnat maksavat yhdistykselle liittymismaksun sekä vuosittaisen jäsenmaksun. Jäsenmaksun suuruus perustuu kunnan väkilukuun (taulukko 2). Liittymis- ja jäsenmaksun lisäksi yhdistyksillä voi olla myös muita maksuja. Uudenmaan virkistysalueyhdistyksellä on myös talousarvion ulkopuolelle jäävä investointirahasto. Sitä kartutetaan muun muassa vuokratuloilla, maksuosuuksilla ja liittymismaksuilla. Kertyneitä varoja käytetään alueiden kunnostamiseen ja rakentamiseen sekä uusien hankkimiseen. (Uudenmaan virkistysalueyhdistys ry 2009) Yhdistykset pyrkivät aluehankinnoissa hakemaan ympäristöministeriöltä avustusta, joka on noin 30 prosenttia hankintakustannuksista. Yhdistykset saavat myös tuloja vuokraamistaan alueista ja kiinteistöistä.

Taulukko 2. Virkistysalueyhdistysten rahoitusrakenne. (Koskinen 2012.)

Yhdistys / säätö	Kunta- jäseniä	Väestö- pohja	Jäsen- maksu (€ / as)	Liittymis- maksu (€ / as)	Toiminta- budjetti (n.€/vuosi)
Uudenmaan virkistysalue- yhdistys ¹	19	1.446.000	0,44	4,40	700 000
Etelä-Karjalan virkistysaluesäätö	9	130.000	0,31	0,31	60 000
Hämeen virkistysalue- yhdistys	11	174.000	0,11	1,70	30 000
Pirkanmaan virkistysalueyhdistys	14	411.000	0,09	0,17	40 000
Päijänteen virkistysalueyhdistys	12	322.000	0,17	0,70	70 000
Saimaan virkistysalue- yhdistys	4	80.000	0,13	1,00	25 000
Kymenlaakson virkistysalue- yhdistys ⁱ	7	183.000	0,30	0,50	120 000
Pohjois-Karjalan virkistysreitistöyhdistys	12	148.000	0,13 ⁱⁱ	2,00 ⁱⁱⁱ	100 000
Pohjoisen Keski-Suomen virkistysalueyhdistys	7	- Yksityiskohtaiset tiedot toiminnasta puuttuvat			

1) Toiminnan rahoitukseen sisältyy erillinen investointimaksu, jonka suuruus v.2011 oli 0,18 €/asukas

2) Perustamissuunnitelman mukaiset tiedot

3) Kuntajäsenien vapaaehtoinen markkinointimaksu

4) Maksuperusteena kunnassa rekisteröityjen moottorikelkkojen lukumäärä sekä urakilometrit/kunta

Monella yhdistyksellä on myös käytössä vapaaehtoisuuteen perustuva polttopuumaksu. Se kerätään yleensä lippaisiin, jotka sijaitsevat liitännäisalueella, jossa on polttopuuhuolto. Etelä-Karjalan virkistysaluesäätö on kokeillut polttopuumaksun keräämistä myös sähköisenä palveluna. Tämä tapahtui lähettämällä tekstiviesti palvelunumeron. Kokemukset tästä palvelusta eivät olleet kovinkaan hyviä. Maksuja kertyi vähemmän kuin lipaskeräyksellä ja näin ollen kerätyt varat menivät pääosin palvelun ylläpitokustannuksiin. (Etelä-Karjalan virkistysaluesäätö Toimintakertomus 2008, 8.)

Toimintaa kehitetään ja uusia reittejä sekä liitännäisalueita rakennetaan yleensä hankerahoituksen turvin. Esimerkiksi Etelä-Karjalan virkistysaluesäätö hallinnoi ja toteutti vuonna 2008–2010 laadukkaat ja vetovoimaiset virkistyspalvelut, Rela retkeilyn laatu hankkeen. Sen tavoitteena oli luonnon virkistysmahdollisuuksien parantaminen Etelä-Karjalassa. Hankkeen rahoittivat Kaakkois-Suomen ELY-keskus

ja säätiön jäsenkunnat. Toimenpiteinä kunnostettiin ja lisättiin opastetauluja ja reitimerkintöjä sekä luokiteltiin reittejä kansainvälisen reittiluokituksen mukaisesti. Reiteistä tiedottamiseen panostettiin internetsivujen ja uusien karttojen avulla. (Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiö Toimintakertomus 2008, 9-10.) Säätiö on hallinnoinut muitakin hankkeita kuten esimerkiksi Luovike –hanke jossa kehitettiin retkeilykohteiden tiedottamista sekä itse kohteita (Ollikainen 2005). Säätiöllä on menossa myös muita hankkeita kuten retkeilyhanke 2011–2012 sekä retkeilykulttuurihanke 2012–2013. (Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiö Toimintakertomus 2011, 12.)

7.4 Virkistysalueiden ja reittien ylläpito

Virkistysalueyhdistykset eivät pääsääntöisesti itse toteuta alueidensa ylläpito- ja huoltotoimenpiteitä. Ylläpidon toteutus on jaettu yhdistysten jäsenkunnille. Virkistysalueyhdistykset toimivat ylläpidon organisoinnissa koordinoivana tahona, joka on laatinut virkistysalueiden ylläpitosuunnitelmat. Yhdistykset tukevat jäsenkuntia myös taloudellisesti, resurssien puitteissa. Alueiden ja reittien kehittämistyötä ja rakentamista tehdään yleensä hankkeilla. Tässä virkistysalueyhdistysten rooli korostuu ja ne toimivat hankkeen hallinnoijana ja toteuttajana. Pirkanmaan virkistysalueyhdistys jakaa vuosittain 10 000 – 15 000 euroa jäsenkunnilleen alueiden ylläpitoa varten. (Pirkanmaan virkistysalueyhdistys) Uudenmaan virkistysalueyhdistyksellä on ylläpito- ja huoltotoiminnasta vastaava palkallinen osapäiväinen huoltopäällikkö. Huoltopäällikön apuna on huoltomies sekä kesäsesongin aikana apuhenkilö. Tämän lisäksi huoltotoimenpiteitä suorittavat yhteistyökumppanit ja sopusyrittäjät. (Uudenmaan virkistysalueyhdistys Toimintakertomus 2011, 4 - 5) Virkistysalueyhdistyksillä on paljon yhteistyökumppaneita jotka toteuttavat alueiden ja reitistöjen ylläpitoa kuten esimerkiksi harrastusjärjestöt ja metsästysseurat.

7.5 Ulkoilureittien ylläpito Pohjois-Karjalassa

Pohjois-Karjalassa on laaja reitistö. Kokonaisuuden muodostavat yksittäiset ja eri aktiviteeteille soveltuvat reitit. Vaellusreittejä on yhteensä noin 1 500 km. Lukema on suuri ja se on osoittautunut liiankin suureksi. Reittien suuren määrän ja monen

eri ylläpitäjätahon vuoksi reittien kunnossapito on osoittautunut hankalaksi. Osa reiteistä on huonossa kunnossa ja vähäisen käytön vuoksi joitakin reittejä on jouduttu jo lakkauttamaan. Reitistöön kuuluu paljon eri seutukunnissa olevia päiväretkeilyreittejä ja luontopolkuja, joita risteilee myös erityisesti luontomatkailukohteissa ja matkailukeskuksissa. Pohjois-Karjalassa kulkee myös kuntia yhdistäviä pitkiä vaellusreittejä, kuten Karhunpolku Lieksan ja Ilomantsin välillä. Maakunnassa kulkee myös monta seutukuntaa yhdistävä ”Karjalan kierros” -reitti. Reitti sisältää monta pitkää vaellusreittiä, joilla on yhteys toiseen reittiin mikä mahdollistaa periaatteessa koko Pohjois-Karjalan kiertämisen. Melontareittejä maakunnassa on reilut 500 kilometriä ja epävirallisen tiedon mukaan jopa vajaat 1 000 kilometriä. Moottorikelkkauria risteilee maakunnassa noin 1 800 kilometriä. Pyöräilyreittejä maakunnassa kulkee huimat yli 4 000 kilometriä. Tämä lukema johtuu tarkasta ja yksityiskohtaisesta laskentatavasta. Hieman yksinkertaistettuna yhteenvetona valtakunnallisia reittejä on noin 1 400 km, paikallisia noin 1 000 km ja maastopyöräilyreittejä noin 70 km. (Vuorjoki & Virtamo 2004).

Pohjois-Karjalassa reittien ylläpidosta vastaavat pääsääntöisesti kunnat. Metsähallitus vastaa ylläpidosta valtion maa- ja metsäalueilla. Metsähallituksen luontopalvelut vastaavat kansallispuistojen ja valtion virkistysalueiden ylläpidosta. Pohjois-Karjalan Virkistysreitistöyhdistys ry vastaa moottorikelkkaurien ja reittien ylläpidosta ja hallinnoinnista. Metsähallituksen alueilla kulkevien urien ylläpidosta vastaa Metsähallitus. Virkistysreitistöyhdistykseen kuuluu 12 kuntaa sekä 50 yritystä ja yhteisöä. Yhdistyksen rahoitus perustuu jäseniltä perittäviin liittymismaksuun ja toimintamaksuun. Yhdistyksen tukijäseniltä peritään myös jäsenmaksu. Toimintansa tukemiseksi yhdistys voi myös vastaanottaa avustuksia, lahjoituksia ja jälkisäästöjä. (Pohjois-Karjalan virkistysreitistöyhdistys ry Yhdistyksen säännöt 1999). Moottorikelkkaurien ylläpitoon menevät varat kerätään käyttäjiltä perittävillä uraluilla. Uralupia on erilaisia. Vuosilupa on 120 €, kahden kuukaudenlupa 90 €, kuukauden lupa 60 €, seitsemän vuorokauden lupa 40 € ja vuorokausilupa 20 €. (Pohjois-Karjalan virkistysreitistöyhdistys 2012).

Pohjois-Karjalan reitistöfoorumi pidettiin 10.11.2011 Kolilla. Keskustelua käytiin muun muassa reittien ja virkistysalueiden ylläpidosta. Reitistöfoorumi oli samaa mieltä siitä, että Pohjois-Karjalaan pitäisi luoda katto-organisaatio, joka vastaisi ulkoilu- ja virkistysalueiden ylläpidon järjestämisestä. Katto-organisaation pitäisi koostua monipuolisesti eri asiantuntijoista, käyttäjäryhmistä, kunta-edustajista, yrittäjästä, kylätoimijoista ja rahoittajista, jotta kaikkien osapuolten tarpeet otettaisiin huomioon. Foorumi oli samaa mieltä myös siitä, että Pohjois-Karjalasta pitää tulevaisuudessa luoda virkistys- ja luontomatkailun edelläkävijä. Eri seutukunnissa on ulkoilu- ja virkistysaluetarjonnassaan eroja, toisessa voi olla hyviä vaellusreittejä ja toisessa vesistöä melontaa ja vesiretkeilyä varten. Ylläpidon organisoinnissa kannattaisi huomioida nämä seikat vahvuutena ja potentiaalina ja panostaa ylläpitoa juuri kunkin alueen vahvuuksiin.

8 Skotlanti

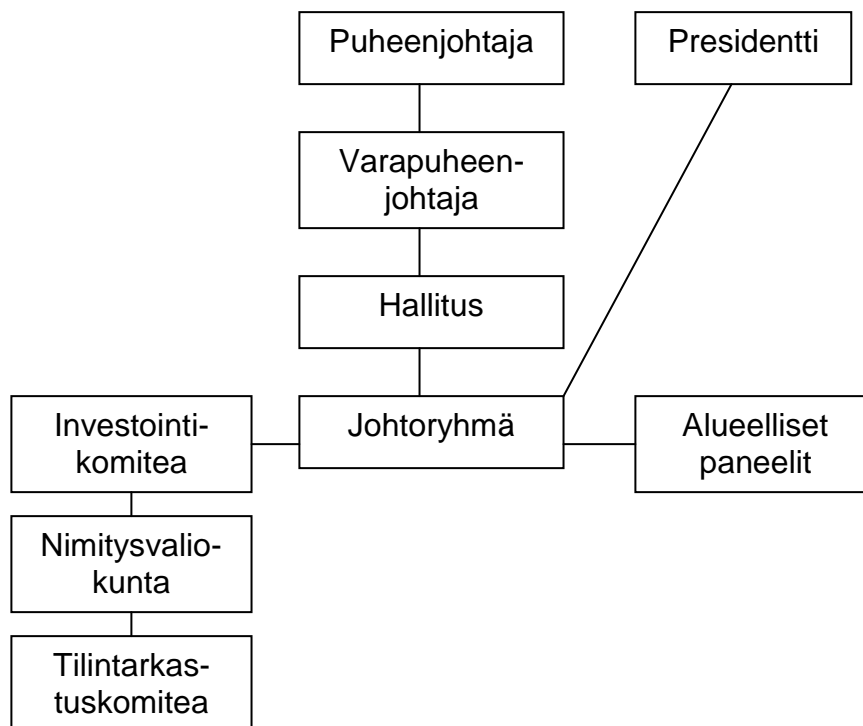
8.1 National trust for Scotland

National trust for Scotland on ympäristönsuojelu järjestö. Se on Skotlannin suurin jäsenjärjestö, joka on perustettu vuonna 1931. Sen toiminta periaatteena on suojella ja kehittää Skotlannin luontoa ja kulttuuriperintöä, nykyisille ja tuleville sukupolville. National trust on iso organisaatio, johon kuuluu yhteensä 400 kokoaikaista sekä 700 osa-aikaista työntekijää. Järjestön vastuualueella on muun muassa yli 600 kilometriä vaellusreittejä, yli 400 saarta ja luotoa, 80 000 hehtaaria maaseutua, 35 suurta puutarhaa, 130 historiallisesti ja arkkitehtuurisesti merkittävää rakennusta kuten linnoja ja myllyjä. Järjestön toiminta perustuu neljään perusperiaatteeseen: ympäristönsuojelu, käyttö, koulutus ja nauttiminen. (The National Trust For Scotland 2013.)

8.1.1 Hallinto

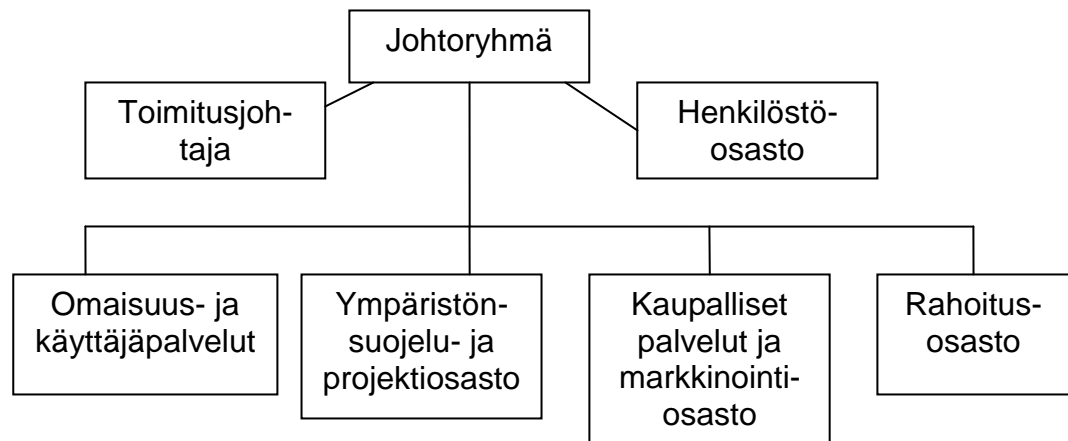
Hallintorakenne on jaettu yhdeksään osaan. (kuvio 4.) Järjestöllä on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, presidentti, hallitus, johtoryhmä, investointikomitea, nimitysvaliokunta, tilintarkastuskomitea sekä alueelliset paneelit. Organisaatiolla on hallitus, johon kuuluu enintään 15 henkilöä. Sen muodostavat puheenjohtaja ja presidentti. Heidän lisäksi hallitukseen kuuluvat varapuheenjohtaja ja kolme lisjääsentä sekä kymmenen valittua jäsentä.

Kuvio 4. National trust for Scotland hallintorakenne. (National trust for Scotland 2014.)

Johtoryhmässä on kuusi henkilöä. Sen muodostavat liikkeenjohdon päällikkö, talousjohtaja, kiinteistö- ja kävijä palveluiden johtaja, markkinointipäällikkö, ympäristönsuojelu palveluiden- ja projektien päällikkö sekä henkilöstöpäällikkö. Järjestö on jaettu eri osastoihin jotka hoitavat tehtäviään eri alueilla. (kuvio 5.)

Kuvio 5. National trust for Scotland osastot. (National trust for Scotland 2013.)

Henkilöstöosasto vastaa vapaaehtoisten tukiasioista sekä turvallisuus, terveydenhuolto ja ympäristöasioista. Omaisuus ja käyttäjäpalvelut vastaavat kiinteistöjen ja maa-alueiden hoidosta. Ympäristönsuojelu ja projektiosasto vastaavat ympäristön suojeluun liittyvistä asioista ja projekteista. Osaston vastuulle kuuluvat myös arkeologiset- ja oppimispalvelut. Kaupallisten palveluiden ja markkinoinnin osaston vastuulla on markkinointi, internet sivujen ylläpito, matkailu ja jälleenmyynti. Rahoitusosasto hoitaa järjestön lakiasiat, kirjanpidon, palkanmaksun, avustukset sekä hallinto ja hankinta asiat. National trustilla on omat jäsenjärjestönsä Yhdysvalloille ja Kanadalle, National trust for Scotland USA ja National trust for Scotland Kanada. Yhdysvalloissa ja Kanadassa on paljon sukujuuriltaan Skotlantilaisia, jotka halua-

vat olla mukana tukemassa Skotlannin luontoa ja kulttuuriperintöä. (National Trust For Scotland 2013).

8.1.2 Rahoitus

Järjestön hoidossa olevien alueiden ylläpito maksaa yli 36 000 000 puntaa vuodessa. Järjestön toiminta rahoitetaan erilaisilla lahjoituksilla ja maksuilla. Järjestöllä on rahastossaan kerättyä huimat 129 miljoonaa puntaa. Suurin osa tästä summasta on tullut lahjoituksina, johonkin tiettyyn järjestön ylläpitämään kohteeseen. (National Trust For Scotland). Esittelen taulukossa 4 järjestön keskeisiä tunnuslukuja.

Taulukko 4. National Trust For Scotland keskeisiä tunnuslukuja vuosilta 2008 – 2009. (The Report of the board and financial statements for the year ended 28 February 2009.)

Keskeiset tunnusluvut £			
	2008	2009	muutos %
	£m	£m	
Yleinen tulorahasto	3,128	4,056	29,7
Ympäristönsuojelun menot*	8,088	8,539	3,4
Jäsenmaksut	9,365	10,328	10,3
Maksaneet kävijät	2,310	2,554	10,6
Perintö tulot	3,376	4,001	18,5
Sijoitustoiminnan tuotot	6,071	6,710	10,5
Kaupalliset tulot (avustukset)	1,292	1,070	17,2
Palkat ja palkkiot	15,7	16,1	2,5

*Sisältää projektit

Järjestö saa taloudellista tukea Skotlannin hallitukselta. Pääasiallisia rahoitusyhteistyökumppaneita ovat Euroopan aluekehitysrahasto, Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto, Heritage Lottery Fund, National Heritage Memorial Fund, Historic Scotland ja Scottis National Heritage. Järjestölle voi antaa lahjoituksia monella eri tavalla. Lahjoituksen voi tehdä esimerkiksi järjestön internetsivuilla, joilta löytyy ohjeet miten lahjoituksen voi tehdä sekä vaihtoehtoja mihin lahjoituksensa haluaa suunnata. Yli viiden tuhannen punnan lahjoitukset pääsevät listaan, jotka ovat nähtävissä järjestön internet sivuilla. Yksinkertaisin tapa tehdä lahjoituksia on liittyä järjestön jäseneksi. Jäseneksi voi liittyä usealla eri tavalla: aikuinen, pariskunta, seniori, alle 25 vuotias, yritys, koulu tai opisto. Jäsenyyden voi ostaa myös koko eliniäksi sekä lahjaksi. Jäsenyydet maksavat 20 punnasta 1 400 puntaan. Jäsenyyttä voi maksaa suoravelotuksella kerran kuukaudessa, halvimmillaan noin 1,5 puntaa kuukaudessa. Liittyminen on helppoa ja sen voi tehdä kätevästi järjestön internetsivuilla. Liittymällä järjestön jäseneksi saa myös etuja, muun muassa ilmaisen pääsyn yli 300:aan maksulliseen kohteeseen, ilmaisen pysäköinnin järjestön ylläpitämiin kohteisiin, vuosittain kolme julkaisua Scotland in Trust lehteä sekä paljon muuta. (National Trust For Scotland 2013).

8.1.3 Toiminta ja ylläpito

Järjestön päätehtävänä on säilyttää ja hallinnoida sen alueella olevia historiallisia rakennuksia, luontoa ja kulttuuria. Ympäristönsuojelu osasto vastaa eri osalueiden ylläpidon organisoinnista. Rakennusten hoidosta vastaava osasto ohjeistaa järjestön maanmittaajia päivittäisessä toiminnassa. Ympäristönsuojelussa on myös oma osastonsa puutarhan hoidolle. Osasto vastaa muustakin kuin puutarhojen hoidosta. Sen toimintaan kuuluu myös historiallisten maisemien säilyttäminen. Skotlannin suurimpana maanomistajana, järjestön alueella on myös paljon arkeologisia kohteita. Arkeologinen osasto vastaa tutkimus-, mittausta ja kaivaustöistä. Maaseudun hoidosta vastaava osasto ylläpitää muun muassa järjestön alueella

risteileviä vaellusreittejä ja polkuja. Henkilökuntaan kuuluu esimerkiksi 45 vakituista tai osa-aikaista metsänvartijaa jotka opastavat reiteillä vierailijoita.

Reitistön ylläpito näkökulma huomioiden, järjestö on organisoinut vapaaehtoistyön käytön ylläpito- ja kunnostustöissä. Järjestöllä on vapaaehtoisia, jotka työskentelevät ympäristönsuojelun puolesta. Vapaaehtoiset esimerkiksi kunnostavat reittejä sekä tekevät metsänhoitotöitä. Vapaaehtoistyötä on tarjolla myös ryhmissä. Ryhmille kuten työporukoille on räätälöity erialisia haaste projekteja. Projektit ovat pituudeltaan päivästä viiteen päivään. Projektin aikana ryhmät kunnostavat esimerkiksi polkuja, rakentavat siltoja ja tekevät maisemanhoitotöitä. National trust järjestää ryhmille ruokailut sekä tarvittaessa majoituksen ja kuljetuksen, riippuen projektista. (National Trust For Scotland 2013).

8.2 Stirling council

Skotlannissa stirlingin alueen aluehallinto ja erityisesti Stirling Council Countyside Service edistää alueen maaseudulla tapahtuvaa luonnossa liikkumista. Se huolehtii myös reittien ylläpidosta. Tällä hetkellä se hallinnoi ja ylläpitää noin 70 kilometrin reittiverkostoa. Sen toiminta alueeseen kuuluu koko stirlingin alue lukuun ottamatta Loch Lomondin ja Trossachsian kansallispuistoja. (Barron 2006, 1.)

Skotlannissa tuli vuonna 2003 voimaan uusi laki maankäytöstä. Se antaa oikeuden vastuuntuntoiseen liikkumiseen melkein kaikkialla Skotlantia, maalla sekä sisävesillä. Se muistuttaa Suomessa käytössä olevia jokamiehen oikeuksia. Laki on tarkoitettu sekä luonnossa liikkujille että maanomistajille, missä saa liikkua ja mitä saa tehdä. Se mahdollistaa luonnossa liikkumisen ilman moottorikäyttöistä kulkuvälinettä käyttäen. Lain puitteissa voi liikkua esimerkiksi jalan, kanootilla, hevosella, pyörällä ja liitovarjolla. Moottorikäyttöisillä kulkuvälineillä liikkuminen on kielletty. Ainoastaan esteettömään liikkumiseen liikuntarajoitteisille tarkoitetut välineet ovat sallittuja. Metsästykseseen ja kalastukseen pitää olla omat lupansa. Laki sallii myös järjestetyn liikkumisen virkistys mielessä, koulutuksena tai toimintana jossa ei tavoitel-

la kaupallista voittoa. Ilman lupaa ei saa mennä rakennuksiin eikä yksityisiin puutarhoihin. Koiran kanssa liikkessaan koira pitää olla ulkoiluttajan välittömässä läheisyydessä tai hihnassa. Luonnosta ei saa ottaa mukaan mitään kaupallisessa tarkoituksessa. (Land Reform Act Scotland 2003). Scottish outdoor access code on tehty ulkoilijoille ja maanomistajille. Se neuvoo mitä kunkin näkökulmasta on vastuullinen liikkuminen luonnossa. Siihen on kerätty tietoa luonnossa liikkumisesta vuoden 2003 lakimuutoksen mukaisesti. Tietoa on saatavilla internet sivuilta www.outdooraccess-scotland.com. (Scottish Outdoor Access Code).

8.2.1 Toiminta ja ylläpito

Stirlingin aluehallinnossa reittien hallinnoinnista ja ylläpidosta vastaavat maaseudunpalvelut ja erityisesti Stirling council outdoor access team. Maaseudun käyttö ja virkistys strategia hyväksyttiin vuonna 1999. Se sisältää neljä tärkeää toimintaperiaatetta liittyen reittien hallintaan ja ylläpitoon: 1. Kävijä seuranta. Kävijä seuranta tehdään yhteistyössä kaikkien oleellisten yhteistyökumppanien kanssa. 2. Paikkatutkimus ja seuranta. Kaikkia maaseudun käynti ja virkistys mahdollisuuksia seurataan ja tutkitaan säännöllisesti. 3. Ylläpito. Otetaan käyttöön järjestelmä, jolla taataan reittien ja virkistyskohteiden ylläpito sekä korjataan mahdolliset ongelmat. 4. Uusien reittiverkostojen ylläpito. Uusia reittejä suunniteltaessa pyritään huomiomaan pitkällä tähtäimellä niiden ylläpidon toteutus. (Countryside Access and Recreation Strategy 1999, 2005).

Reittien kuntoa tarkkaillaan maaseudun palvelujen henkilökunnan sekä vapaaehtoisten toimesta. Mahdollisista puutteista ilmoitetaan aluehallinnolle, joka tutkii ongelman laadun vuorokauden kuluessa ilmoituksesta. Aluehallinnolla on käytössään luokittelu perusteet toimenpiteille mitä reitillä tehdään sekä itse reiteille, onko kyseessä tärkeä ja paljon käytetty reitti. Toimenpiteet luokitellaan kiireellisyyden ja laajuuden mukaisesti asteikolla 1 – 9. Reitit on luokiteltu erittäin tärkeäksi, tärkeäksi tai vähemmän tärkeäksi, riippuen siitä hallinnoiko ja markkinoiko aluehallinto reittiä. Aluehallinnolla on käytössään myös tietokanta, the countryside access mana-

gement system eli Cams. Tietokanta sisältää kaikki tiedot ylläpidettävistä reiteistä ja liitännäisalueista sekä sinne kirjaltaan kaikki huoltotoimenpiteet. (Barron 2006, 6-7). Ylläpidon rahoitus tulee kunnalta. Reittien ylläpitokustannukset sisältyvät tie- ja kuljetuspalveluiden kustannuksiin. Vuonna 2010 tie- ja kuljetuspalveluiden kokonaiskustannukset olivat 12 223 000 puntaa ja vuonna 2011 14 045 000 puntaa. (Abstract of Accounts 2011).

Aluehallinto hyödyntää ylläpidossa vapaaehtoisia. Sillä on Adopt a-path ohjelma. Vapaaehtoiset huolehtivat muun muassa, jonkin tietyn reitin tarkkailusta ja raportoivat mahdollisista puutteista ja tarvittavista kunnostustöistä aluehallinnolle. Vapaaehtoiset toimivat yksin tai ryhmissä. Reitin tarkkailua suoritetaan neljä kertaa vuodessa. Tiedot ja huomiot tallennetaan cams tietokantaan. Mahdollisista turvallisuus riskeistä raportoidaan välittömästi. (Stirling Council Outdoor Access Team). Stirlingin alueen metsänvartijat tarjoavat myös vapaaehtoistöitä. Ohjelmassa on muun muassa metsätöitä. Stirling council local access forum on ryhmä ihmisiä, jotka keskustelevat reittien kehittämiseen liittyvistä asioista. Ryhmä kokoontuu säännöllisesti ja informoivat ideoistaan sekä havainnoistaan aluehallintoa.

Aluehallinto toteutti vuonna 2006 samantyyllisen käyttäjäkyselyn ulkoilureitistöstä mikä tehtiin Pohjois-Karjalassa 2011. Kyselyn tuloksissakin oli havaittavissa joitain yhtäläisyyksiä. Suosituimmat reitit olivat rengasreittejä ja lyhyitä. Suosituimpia ulkoilumuotoja olivat pyöräily, kävely, juoksu, melonta ja ratsastus. Puutteita tai kehittämistä toivottiin eniten reittien ylläpitoon ja tiedottamiseen. (Stirling council countryside service 2007). Aluehallinnolla on myös käytössään menetelmä core paths plan. Se muistuttaa Reiteistä Traileksi –hankkeessa esitettyä kärkireittiä käsitettä. Tällä tarkoitetaan reittejä jotka palvelevat käyttäjiä parhaiten. Reitit ovat helposti saavutettavissa, hyvässä kunnossa, ympärillä on palveluita eivätkä reitit ole liian pitkiä.

9 Yhteenveto ja pohdinta

Mielestäni virkistysalueiden ja ulkoilureittien ylläpitoon osallistuvat kotimaiset virkistysalueyhdistykset Suomessa tekevät arvokasta työtä. Virkistysalueiden ja reittien ylläpito on monelta kantilta katsottuna toimintaa, jota pitää tukea ja kehittää. Yhdistykset ovat tehneet hyvää työtä mutta mallia ja tapoja kannattaisi ottaa soveltaen käyttöön myös ulkomaisilta järjestöiltä. Kuten jo mainittua virkistysalueyhdistysten rahoitus perustuu pääasiassa kuntarahoitukseen. Uskon että kunnilta tulevan rahoituksen jäsen- ja liittymismaksujen muodossa on tulevaisuudessakin tärkeässä asemassa. Yhdistysten säännöissä on kohta, jossa sanotaan että ne voivat ottaa vastaan lahjoituksia. Mielestäni tätä kannattaisi hyödyntää ja tuoda esille paljon enemmän. Esimerkiksi National trust for scotland organisaatiolle voi lahjoittaa useammalla eri tavalla ja useampaan eri kohteeseen rahaa. Organisaation internet sivuilla on näkyvästi esillä lahjoittamisen mahdollisuus. Saman kaltaista menettelyä suosittelisin Suomen virkistysalueyhdistyksille sekä erityisesti kotoiselle Pohjois-Karjalan virkistysreitistöyhdistykselle. Lahjoitukset voisivat olla esimerkiksi 5 – 500 euron väliltä. Varat kannattaisi ohjata suoraan vaikkapa tietyn reitin tai reitin osan ylläpitoon, tai esimerkiksi reitin liitännäisalueiden ylläpitoon. Lahjoittaja voisi itse valita mihin lahjoituksensa suuntaa. Lahjoituksen antaminen onnistuu kätevästi internetissä. Yhdistyksen internet sivuilla kannattaisi olla linkit tai mahdollisuus tehdä lahjoitus.

Varteenotettava rahoituksen keräys menetelmä olisi myös vapaaehtoinen käyttäjämaksu. Vapaaehtoisella käyttäjämaksulla reittien käyttäjät voisivat osallistua ylläpitoon taloudellisesti. Pohjois-Karjalan ulkoilureitistöön kävijäkysely toteutettiin vuonna 2011, jossa kysyttiin muun muassa käyttäjien halukkuutta vapaaehtoiseen käyttäjämaksuun. Vastanneista noin puolet, olisivat valmiit maksamaan vapaaehtoista käyttäjämaksua. Maksun voisi suorittaa kertamaksuna tai koko kalenterivuoden kattavana kausimaksuna. Myönteisesti vastanneista noin 25 prosenttia olisi

valmis maksamaan kausimaksua. Kertamaksua suosivat noin 22 prosenttia. Kausimaksua suosivat olisivat valmiit maksamaan kaudesta noin 20 euroa. Kertamaksusta 5 euroa. (Härkönen 2012). Mielestäni kausimaksun ja myös kertamaksun voisi suorittaa samalla tavalla kuin valtion kalastuksenhoitomaksun ja läänikohtaisen viehekalastusmaksun. Molemmat kalastusluvut voidaan lunastaa koko kalenterivuodeksi tai seitsemäksi vuorokaudeksi. Kätevintä on että lupien hankkiminen onnistuu internetissä ja kuitit voi tulostaa.

Reittien ylläpitoon olisi hyvä saada mukaan yrittäjät. Matkailuyrittäjät hyödyntävät toiminnassaan reittejä ja virkistysalueita. Yrittäjät voisivat maksaa pientä korvausta sitä vastaan että heidän käyttämiään reittejä pidetään kunnossa. Yrittäjät voisivat myös osallistua ylläpitoon tekemällä itse kunnostustöitä käyttämillään reiteillä tai niiden osilla. Yrittäjät voisivat myös tarkkailla, jotain tiettyä reittiä ja informoida mahdollisista puutteista ja ongelmista yhdistykselle. Esittelemissäni Skotlannin kohteissa reittien ylläpito toiminnassa hyödynnetään paljon vapaaehtoistyötä. Stirlingin aluehallinnon ylläpitämällä reiteillä vapaaehtoiset auttavat käytännön kunnostustöissä mutta erityisesti osallistuvat tarkkailuun ja seurantaan. Vapaaehtoiset tarkkailevat yksin tai ryhmissä, jotakin tiettyä reittiä. Seuranta suoritetaan neljä kertaa vuodessa. Mahdollisista puutteista ja muista huomioista raportoidaan aluehallinnolle. Tämänlainen vapaaehtoistoiminta sopisi mielestäni myös meille. Esimerkiksi vaelluksen harrastajat voisivat olla kiinnostuneita tämältyylyisestä vapaaehtoistoiminnasta. Myös National trust for scotland järjestöllä on ryhmille suunnattua vapaaehtoistoimintaa. Sieltäkin kannattaisi mielestäni ottaa vaikutteita. Harrastusjärjestöt ja urheiluseurat voisivat suorittaa reittien kunnostustöitä virkistyspäivinä. Samaa mahdollisuutta voisi suunnata myös yrityksille. Tätä voisi markkinoida mahdollisuutena tehdä ympäristö teko ja erinomainen sekä vaihtoehtoinen tapa viettää yrityksen virkistyspäivää.

Mielestäni Pohjois-Karjalan reitistön ylläpidon kehittämiseksi kannattaisi hyödyntää edellä mainittuja rahoitus- ja vapaaehtoistyö tapoja. Pohjois-Karjalan virkistysreitistöyhdistyksen säännöissä on kohta, jossa mainitaan että yhdistys voi moottorikelkkaurien lisäksi ylläpitää myös muille käyttömuodoille tarkoitettuja reittejä. (Pohjois-

Karjalan virkistysreitistöyhdistys ry Yhdistyksen säännöt 1999). Yhdistyksen toimintaa kannattaisi mielestäni laajentaa. Yhdistyksestä voisi tulla organisaatio joka vastaa kaikkien reittien ylläpidon organisoinnista. Kaikkia käytännön töitä ei yhdistys pysty reittien runsauden vuoksi toteuttamaan, joten niihin tulisi saada mukaan kunnat, yritykset ja vapaaehtoistoimintana harrastusjärjestöt sekä yksityiset henkilöt. Kehittämistyötä ja rakentamista pitäisi pyrkiä tekemään hankkeilla. Vaihtoehtona virkistysalueyhdistyksen laajentamiselle olisi uuden organisaation perustaminen. Se vastaisi virkistysalueiden ja reittien ylläpidon organisoinnista. Mielestäni tulevaisuudessa Pohjois-Karjalan virkistysmahdollisuuksien ja luontomatkailun kehityksen edellytyksenä on virkistysalueiden ja reittien ylläpidon organisoinnista vastaava taho. Virkistyskäytön ja luontomatkailun merkitys tulisi huomioida ylläpidossa ja erityisesti kärkeittien määrittelyssä. Käsitteet tukevat toinen toisiaan. Hyvä reitti palvelee samalla paikallisia käyttäjiä sekä matkailijoita. Virkistysreitistön kehittämisessä olisi tärkeää huomioida tuotteistaminen. Reitistöä kannattaisi tarkastella palvelu- ja matkailutuotteen näkökulmasta. Reitistön ylläpitotahon kehittäminen on olennaista mutta se ei pelkästään riitä. Reitistön ympäriltä pitää löytyä palveluita. Saavutettavuuteen tulisi panostaa. Ylläpitotahon internetsivuilta pitäisi löytyä kaikki tarpeellinen tieto mitä reitistön käyttäjä tarvitsee esimerkiksi

Opinnäytetyöstä on toimeksiantajalle hyötyä. Toimeksiantajan Reiteistä Traileiksi – hankkeen hankesuunnitelman mukaisena yhtenä tavoitteina on luoda uusi malli virkistysreitistön ylläpitoon. Tuon työssäni esille uusia keinoja, joita virkistysreitistöä ylläpitävä taho voisi hyödyntää. Toin työssäni esille myös tuotteistamisen näkökulmaa ja merkitystä, käsittelemällä reitistöä matkailutuotteen näkökulmasta. Tämä tukee mielestäni myös sitä, että reitistön ylläpidon rahoitukseen tulisi saada mukaan yrittäjät sekä reittien käyttäjät.

Työni oli tarkoitus palauttaa toimeksiantajalle joulukuussa 2012. Tässä tavoitteessa en aivan onnistunut, joten palautus venyi tammikuuhun 2013. Tiedonhaku menetelmäksi valittu elektroninen tiedonhaku osoittautui hyväksi. Löysin tarvitsemani raportit ja asiakirjat, joista sain ajankohtaista ja asiantuntevaa tietoa. Lähteinä käyttämiä tutkimuksia löytyi kätevästi internetin kautta. Tämän lisäksi käytin lähteinä

aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Lähteiden lisäksi hyödynsin omaa kokemustani. Ennen opinnäytetyöprosessia olen työskennellyt ohjelmapalveluyrityksessä Kolilla sekä projektityöntekijänä Reiteistä Traileiksi – hankkeessa. Molemmissa töissä pääsin työskentelemään luontomatkailun ammattilaisten kanssa, josta sain arvokasta kokemusta. Olen pystynyt hyödyntämään tätä tietotaitoa opinnäytetyössäni. Asiantuntevien lähteiden ja oman kokemukseni vuoksi opinnäytetyöni on luotettava.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut opettavainen prosessi. Olen saanut arvokasta tietoa virkistysalueiden ylläpito organisaatioista ja ennen kaikkea niiden toiminnasta. Alueiden ja reittien ylläpitotoiminta on tullut opinnäytetyön edetessä vain kiinnostavammaksi. Olenhan itsekkin reitistön käyttäjä. Rakas harrastukseni kalastus liittyy oleellisesti reitistöön. Monet vaellus- ja virkistysreitit kulkevat kalastus kohteiden välittömässä läheisyydessä ja näitä reittejä on tullut kalareissuilla käveltyä. Nälkä on kasvanut opinnäytetyötä tehdessäni ja haluaisinkin tulevaisuudessa olla enemmän tekemisissä virkistysalueiden ja reittien ylläpito toiminnassa. Haavena on tulevaisuudessa työskennellä ylläpidosta vastaavassa organisaatiossa tai kehittämissankkeessa.

Opinnäytetyön tekeminen oli haasteellista ja antoisaa. Lisä haasteita aiheutti ohjaavan opettajan valitettava sairastuminen. Koulutusohjelman muiden opettajien kiireiden vuoksi minulla ei ollut välillä ollenkaan ohjaavaa opettajaa. Tämä toi lisä haasteita työn tekemiseen, koska olisin kaivannut välillä ohjausta. Huomasin myös että opinnäytetyön tekemiseen kannattaa keskittyä sata prosenttisesti. Ihanteellinen tilanne on, jos opinnäytetyön voi suorittaa liittyen omaan työhön ja osana työtä. Olen kuitenkin tyytyväinen siihen mitä olen saanut aikaan. Uskon että työstäni on hyötyä toimeksiantajalle sekä muille tahoille, jotka työskentelevät virkistysalueiden ja reittien ylläpitämiseksi.

Lähteet

- Barron, R. 2006. Managing and maintaining the paths. Stirling Council countryside service.
- Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiö. 2009. Yhdistyksen säännöt.
- Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiö. 2008. Toimintakertomus 2008.
- Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiö. 2011. Toimintakertomus 2011.
- Grönroos, C. 2001. Palvelujen johtaminen ja markkinointi. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Hemmi, J. Ympäristö- ja luontomatkailu. 1995. Virolahti: Vapaa-ajan Konsultit.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja Kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hämeen virkistysalueyhdistys ry. Yhdistyksen säännöt.
- Härkönen, J. 2012. Pohjois-Karjalan ulkoilureitistön kävijäkysely. Matkailun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Järviluoma, J., Saarinen, J. & Vasama, A. 1995. ”Jos metsään haluat mennä”.

- Näkökulmia luonnon virkistys- ja matkailukäyttöön. Metsäntutkimuslaitos. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Karjalainen, E. & Verhe, I. 1995. Ulkoilureitti. Opas ulkoilureittien suunnittelijoille, rakentajille ja hoitajille. Rakennusalan Kustantajat RAK.
- Karttunen, P. 2011. Melontareittien suunnitteluopas. Matkailun edistämiskeskus. [http://www.mek.fi/w5/mekfi/index.nsf/730493a8cd104eacc22570ac00411b4b/8e56e29473e331adc22578f1004cd8a9/\\$FILE/Melontareittien%20suunnitteluopas%20200411%20v1.4.pdf](http://www.mek.fi/w5/mekfi/index.nsf/730493a8cd104eacc22570ac00411b4b/8e56e29473e331adc22578f1004cd8a9/$FILE/Melontareittien%20suunnitteluopas%20200411%20v1.4.pdf). 10.1.2013
- Kauppi, L. 1996. Suomen luonto kansainvälisenä matkailutuotteena. Matkailun koulutus- ja tutkimuskeskuksen julkaisu A: 70. Helsinki: Suomen Matkailun Kehitys Oy.
- Komppula, R. & Boxberg, M. 2002. Matkailuyrityksen tuotekehitys. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Koskinen, K. 2012. Maakunnallisten virkistysreittien- ja kohteiden ylläpito Pohjois-Karjalassa. Kotimaiset käytännöt ja vaihtoehtoiset toimintamallit. Luonnos.
- Koskinen, K. 2009. Luonnosta elinvoimaa. Ulkoilureitteihin tukeutuvan luonnon-virkistyskäytön ominaispiirteet ja luontomatkailun aluetaloudelliset vaikutukset. Joensuu: Yliopisto. Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia. Raportteja 3/2009.
- Kotler, P., Bowen, J. T. & Makens, J. C. 1999. Marketing for hospitality and tourism. 2nd ed.
- Land reform act Scotland. 2003. <http://www.snh.gov.uk/docs/A309336.pdf>. 16.1.2013
- Maastoliikennelaki. 1995.
- Matkailunedistämiskeskus. 2011. Rajahaastattelututkimus. [http://www.mek.fi/w5/mekfi/index.nsf/6dbe7db571ccef1cc225678b004e73ed/e5e8ca881428badec22578b0001d200a/\\$FILE/A171%20Rajahaastattelututkimus%202010.pdf](http://www.mek.fi/w5/mekfi/index.nsf/6dbe7db571ccef1cc225678b004e73ed/e5e8ca881428badec22578b0001d200a/$FILE/A171%20Rajahaastattelututkimus%202010.pdf). 16.1.2013
- Melonta ja soutuiliitto. 2012. <http://www.melontajasoutuiliitto.fi/turvallisuus/koskiluokitukset/>. 16.1.2013
- Metsähallitus. 2011. <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Eraasiatjaretkeily/Asiakastieto/Kayntimaa-rat/Sivut/Kayntimaariasuojelujaretkeilyalueillasekaasiakaspalvelupisteissa.aspx>. 15.1.2013
- Middleton, V.T.C & Clarke, J. 2001. Marketing in Travel and Tourism. Bodmin: MGP Books Ltd.
- Pirkanmaan virkistysalueyhdistys ry. 2000. Yhdistyksen säännöt.
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2012. Kysely venäläisille matkailijoille Niiralassa 2011. <http://www.pohjois-karjala.fi/dman/Document.phx?documentId=mi03012093705611&cmd=download>. 16.1.2013
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2010. Reiteistä Traileiksi karjalan kierros luontomatkailun suuntaajana hanke. Tarkennettu hankesuunnitelma.
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2007. Pohjois-Karjalan matkailustrategia 2007 –

2013. Joensuu: Kirjapaino Hyvätuuli
- Pohjois-Karjalan virkistysreitistöyhdistys ry. 1999. Yhdistyksen säännöt.
Pohjois-Karjalan virkistysreitistöyhdistys ry. 2012.
http://www.pohjoiskarjalankelkkaurat.fi/tietoa_uraluvista/index.php.
16.1.2013
- Päijänteen virkistysalueyhdistys ry. 1991. Yhdistyksen säännöt.
Saimaan virkistysalueyhdistys ry. Yhdistyksen säännöt.
- Scottish outdoor access code. <http://www.snh.gov.uk/docs/A309336.pdf>.
16.1.2013
- Sievänen, T. & Neuvonen, M. 2011. Luonnon virkistyskäyttö 2010.
<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.pdf>.
15.1.2013
- Stirling Council. 2011. Abstract of accounts 2010 – 2011.
http://www.stirling.gov.uk/__documents/chief-executive-office/performance-_and_-research/annual-accounts/annual-accounts-2010-2011.pdf. 16.1.2013
- Stirling Council. 2007. Stirling Council Countryside Service. Path and Countryside Access Survey 2006/07.
- Stirling Council. 1999. Countryside access and recreation strategy.
http://www.stirling.gov.uk/__documents/transport/rights-of-way/reports-and-strategies/access-strategy1999.pdf. 16.1.2013
- Stirling Council. 2005. Countryside access and recreation strategy.
http://www.stirling.gov.uk/__documents/transport/rights-of-way/reports-and-strategies/2005-report-correct.pdf. 16.1.2013
- Stirling Council outdoor access team.
http://www.stirling.gov.uk/__documents/transport/rights-of-way/access-volunteers/adopt-a-path/adopt-a-path-background.pdf. 16.1.2013
- Stirling Council Council outdoor access team. Adopt a path.
- Suomen latu. 2007. Reittiluokitus.
- The National trust for Scotland. 2009. The report of the board and financial statements for the year ended 28 February 2009.
http://www.nts.org.uk/about/downloads/report_and_statements_08-09.pdf. 16.1.2013
- The National trust for Scotland. <http://www.nts.org.uk/Home/>. 16.1.2013
- Uudenmaan virkistysalueyhdistys ry. 2009. Yhdistyksen säännöt.
- Uudenmaan virkistysalueyhdistys ry. 2011. Toimintakertomus.
<http://www.uudenmaanvirkistysalueyhdistys.fi/doc/TOIMKERT-2011.pdf>. 16.1.2013
- Valkama, S. 1997. Luontomatkaillen ja ympäristönsuojelun kohtaaminen: Vaikeuksien takana piilee myös todellisia mahdollisuuksia.
- Verhelä, P. & Lackman, P. 2003. Matkailun ohjelmalvelut. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Vuorjoki, K. & Virtamo, P. 2004. Pohjois-Karjalan vaellusreittiopas. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Vuorjoki, K. 2008. Luontomatkaillen mallimaakunta. Joensuu: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.
